

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
NILS WAHL
της 21ης Απριλίου 2016¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-8/15 P, C-9/15 P και C-10/15 P

Ledra Advertising Ltd (C-8/15 P)
Ανδρέας Ελευθερίου (C-9/15 P)
Ελένη Ελευθερίου (C-9/15 P)
Λίλια Παπαχριστοφή (C-9/15 P)
Χρήστος Θεοφίλου (C-10/15 P)
Ελένη Θεοφίλου (C-10/15 P)
κατά
Ευρωπαϊκής Επιτροπής

Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας

«Αιτήσεις αναιρέσεως — Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας — Πρόγραμμα στηρίξεως σταθερότητας της Κύπρου — Μνημόνιο συναντίληψης για τη δεσμευτική οικονομική πολιτική, που συνήφθη μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ), του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Ευρωπαϊκής Επιτροπής — Αγωγές αποζημιώσεως και προσφυγές ακυρώσεως — Υποχρεώσεις της Επιτροπής»

1. Το κρίσιμο νομικό ζήτημα που τίθεται στο πλαίσιο των υπό κρίση αιτήσεων αναιρέσεως αφορά τον ρόλο της Επιτροπής και, δευτερευόντως, της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (στο εξής: ΕΚΤ), στη διαπραγμάτευση και υπογραφή του μνημονίου συναντίληψης (στο εξής: μνημόνιο κατανόησης) που συνήφθη μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (στο εξής: ΕΜΣ) κατά τη διάρκεια της χρηματοοικονομικής κρίσης των ετών 2012-2013. Η εξέταση του εν λόγω ζητήματος εγείρει επίσης ερωτήματα σχετικά με τις νομικές υποχρεώσεις της Επιτροπής στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της σύμφωνα με τη Συνθήκη για τον ΕΜΣ², ιδίως υπό το πρίσμα της αποφάσεως της ολομέλειας του Δικαστηρίου, της 27ης Νοεμβρίου 2012, στην υπόθεση Pringle (στο εξής: απόφαση Pringle)³.

2. Οι υπό κρίση αιτήσεις αναιρέσεως αφορούν τρεις αγωγές αποζημιώσεως τις οποίες άσκησαν κατά της Επιτροπής και της ΕΚΤ καταθέτες δύο μεγάλων κυπριακών τραπεζών, της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής Τράπεζας Κύπρου (στο εξής: Λαϊκή). Οι καταθέτες υποστηρίζουν ότι, μετά από το αίτημα της Κυπριακής Δημοκρατίας για τη χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής από τον ΕΜΣ και την αναδιάρθρωση των εν λόγω δύο τραπεζών, υπέστησαν ζημίες κυμαινόμενες μεταξύ 480 000 και 1 600 000 ευρώ. Οι αναιρεσιόντες ζητούν επίσης μερική ακύρωση του μνημονίου κατανόησης λόγω προσβολής του δικαιώματός τους ιδιοκτησίας.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Συνθήκη για τη θέσπιση του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας που υπεγράφη μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωζώνης στις 2 Φεβρουαρίου 2012 και τέθηκε σε ισχύ για τα πρώτα 16 κράτη μέλη που την είχαν κυρώσει στις 27 Σεπτεμβρίου 2012.

3 — Απόφαση της 27ης Νοεμβρίου 2012, Pringle (C-370/12, EU:C:2012:756).

I – Νομικό πλαίσιο

A — Η Συνθήκη για τον ΕΜΣ

3. Η αιτιολογική σκέψη 1 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ έχει ως εξής:

«Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε στις 17 Δεκεμβρίου 2010 για την ανάγκη θέσπισης μόνιμου μηχανισμού σταθερότητας από τα κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ. [Ο ΕΜΣ] θα αναλάβει το έργο το οποίο διεκπεραιώνουν επί του παρόντος η Ευρωπαϊκή Διευκόλυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας (ΕΔΧΣ) και ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοοικονομικής Σταθεροποίησης (ΕΜΧΣ) παρέχοντας, όπου είναι αναγκαίο, χρηματοπιστωτική συνδρομή σε κράτη μέλη της ζώνης του ευρώ.»

4. Κατά το άρθρο 3 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ:

«Ο σκοπός του ΕΜΣ είναι η κινητοποίηση της χρηματοδότησης και η παροχή στήριξης σταθερότητας, υπό αυστηρούς όρους, κατάλληλους για το επιλεγμένο μέσο χρηματοδοτικής συνδρομής, προς όφελος των μελών του ΕΜΣ που αντιμετωπίζουν ή απειλούνται από σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης, εφόσον είναι απαραίτητη για τη διαφύλαξη της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της και των κρατών μελών της. Προς τον σκοπό αυτό, ο ΕΜΣ έχει το δικαίωμα να αντλεί κεφάλαια με την έκδοση χρηματοπιστωτικών τίτλων ή με τη σύναψη χρηματοοικονομικών ή λοιπών συμφωνιών ή ρυθμίσεων με μέλη του ΕΜΣ, χρηματοοικονομικά ιδρύματα ή άλλα τρίτα μέρη.»

5. Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της Συνθήκης για τον ΕΜΣ ορίζει:

«Ο ΕΜΣ διαθέτει συμβούλιο διοικητών και συμβούλιο διευθυντών, καθώς και διευθύνοντα σύμβουλο και λοιπό ειδικό προσωπικό, ανάλογα με τις ανάγκες.»

6. Το άρθρο 5, παράγραφος 3, της Συνθήκης για τον ΕΜΣ προβλέπει τα εξής:

«Στις συνεδριάσεις του συμβουλίου διοικητών [του ΕΜΣ] δύνανται να συμμετέχουν ως παρατηρητές το μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι αρμόδιο για τις οικονομικές και νομισματικές υποθέσεις και ο Πρόεδρος της ΕΚΤ, καθώς και ο πρόεδρος της Ευρωμάδας (εάν δεν είναι ο πρόεδρος ή διοικητής).»

7. Το άρθρο 6, παράγραφος 2, της Συνθήκης ΕΜΣ ορίζει τα εξής:

«Το μέλος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που είναι αρμόδιο για τις οικονομικές και νομισματικές υποθέσεις και ο Πρόεδρος της ΕΚΤ δύνανται να ορίσουν έκαστος έναν παρατηρητή [στο συμβούλιο διευθυντών του ΕΜΣ].»

8. Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της Συνθήκης για τον ΕΜΣ ορίζει τα εξής:

«Εφόσον είναι απαραίτητο για τη διασφάλιση της χρηματοοικονομικής σταθερότητας της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της και των κρατών μελών της, ο ΕΜΣ δύναται να παρέχει στήριξη σταθερότητας σε μέλος του ΕΜΣ, κάτω από αυστηρούς όρους, κατάλληλους για το επιλεγμένο μέσο χρηματοπιστωτικής συνδρομής. Οι εν λόγω όροι μπορούν να καλύπτουν το φάσμα από ένα πρόγραμμα μακροοικονομικής προσαρμογής έως τη συνεχή τήρηση προκαθορισμένων όρων επιλεξιμότητας.»

9. Το άρθρο 13 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ (με τον τίτλο «Διαδικασία για τη χορήγηση στήριξης σταθερότητας») ορίζει τα εξής:

«1. Μέλος του ΕΜΣ μπορεί να ζητήσει στήριξη σταθερότητας με αίτηση προς τον πρόεδρο του συμβουλίου διοικητών. Η εν λόγω αίτηση αναφέρει τα μέσα χρηματοπιστωτικής συνδρομής που πρέπει να εξεταστούν. Με την παραλαβή της αίτησης, ο πρόεδρος του συμβουλίου διοικητών αναθέτει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε συνεργασία με την ΕΚΤ, τα ακόλουθα:

- α) να εκτιμήσει την ύπαρξη κινδύνου για τη χρηματοπιστωτική σταθερότητα της ζώνης του ευρώ στο σύνολό της ή των κρατών μελών της, εκτός εάν η ΕΚΤ έχει ήδη υποβάλει σχετική ανάλυση βάσει του άρθρου 18, παράγραφος 2,
- β) να εκτιμήσει εάν το δημόσιο χρέος είναι βιώσιμο. Εφόσον κρίνεται χρήσιμο και εφικτό, η εν λόγω εκτίμηση αναμένεται να διενεργείται από κοινού με το ΔΝΤ,
- γ) να εκτιμήσει τις πραγματικές ή δυνητικές ανάγκες χρηματοδότησης του συγκεκριμένου μέλους του ΕΜΣ.

2. Βάσει της αίτησης του κράτους μέλους του ΕΜΣ και της κατά την παράγραφο 1 εκτίμησης, το συμβούλιο διοικητών δύναται να αποφασίσει να χορηγήσει, κατ' αρχήν, στήριξη σταθερότητας στο ενδιαφερόμενο μέλος του ΕΜΣ με τη μορφή διευκόλυνσης χρηματοπιστωτικής συνδρομής.

3. Εάν εκδοθεί απόφαση σύμφωνα με την παράγραφο 2, το συμβούλιο διοικητών αναθέτει στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή —σε συνεργασία με την ΕΚΤ και, εφόσον είναι εφικτό, από κοινού με το ΔΝΤ— να διαπραγματευθεί με το ενδιαφερόμενο μέλος του ΕΜΣ μνημόνιο κατανόησης (“ΜΚ”) όπου θα περιγράφονται αναλυτικά οι όροι που θα συνδέονται με τη διευκόλυνση χρηματοπιστωτικής συνδρομής. Το περιεχόμενο του ΜΚ αντικατοπτρίζει τις αδυναμίες που πρέπει να αντιμετωπιστούν και το μέσο χρηματοπιστωτικής συνδρομής που έχει επιλεγεί. Παράλληλα, ο διευθύνων σύμβουλος του ΕΜΣ καταρτίζει πρόταση συμφωνίας για διευκόλυνση χρηματοπιστωτικής συνδρομής, περιλαμβάνουσα τους όρους και τις προϋποθέσεις χρηματοδότησης, καθώς και την επιλογή των μέσων, που υποβάλλεται στο συμβούλιο διοικητών προς έγκριση.

Το ΜΚ συνάδει πλήρως με τα μέτρα συντονισμού των οικονομικών πολιτικών που προβλέπονται στη ΣΛΕΕ, ιδίως με τυχόν πράξεις του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης οποιασδήποτε γνώμης, προειδοποίησης, σύστασης ή απόφασης απευθυνόμενης στο ενδιαφερόμενο μέλος του ΕΜΣ.

4. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υπογράφει το ΜΚ εξ ονόματος του ΕΜΣ, υπό τον όρο της προηγούμενης τήρησης των προϋποθέσεων που καθορίζονται στην παράγραφο 3 και της προηγούμενης έγκρισης από το συμβούλιο διοικητών.

5. Το συμβούλιο διευθυντών εγκρίνει τη συμφωνία για διευκόλυνση χρηματοπιστωτικής συνδρομής στην οποία παρουσιάζονται αναλυτικά οι χρηματοοικονομικές πτυχές της στήριξης σταθερότητας που πρόκειται να χορηγηθεί και, κατά περίπτωση, την εκταμίευση της πρώτης δόσης της συνδρομής.

[...]

7. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή —σε συνεργασία με την ΕΚΤ και, εφόσον είναι εφικτό, από κοινού με το ΔΝΤ— επιφορτίζεται με την παρακολούθηση της συμμόρφωσης προς τους όρους που συνοδεύουν τη διευκόλυνση χρηματοπιστωτικής συνδρομής.»

B – Μνημόνιο κατανόησης μεταξύ της Κυπριακής Δημοκρατίας και της Επιτροπής

10. Τα σημεία 1.23 έως 1.27 του μνημονίου κατανόησης (που φέρουν τον τίτλο «Αναδιάρθρωση και εξυγίανση της [Λαϊκής] και της Τράπεζας Κύπρου») έχουν ως εξής:

- «1.23. Η λογιστική εκτίμηση και η εκτίμηση οικονομικής αξίας που αναφέρθηκε προηγουμένως αποκάλυψε ότι οι δύο μεγαλύτερες τράπεζες της Κύπρου ήταν αφερέγγυες. Για αντιμετώπιση της κατάστασης αυτής, η Κυβέρνηση εφάρμοσε ένα σχέδιο εκτενούς εξυγίανσης και αναδιάρθρωσης. Προς το σκοπό αποφυγής της συσσώρευσης μελλοντικών ανισορροπιών και για αποκατάσταση της βιωσιμότητας του τομέα, ενώ θα διατηρείται ο ανταγωνισμός, έχει υιοθετηθεί μια τετραπλή στρατηγική η οποία δεν συνεπάγεται δαπάνη χρημάτων των φορολογουμένων. [...]
- 1.24. Πρώτον, όλα τα περιουσιακά στοιχεία που σχετίζονται με την Ελλάδα (περιλαμβανομένων των ναυτιλιακών δανείων) και υποχρεώσεις, που υπολογίζονται με το δυσμενές σενάριο σε [...] 16,4 δισεκατομμύρια και [...] 15 δισεκατομμύρια [ευρώ] αντίστοιχα, αποκόπησαν. Τα περιουσιακά στοιχεία και οι υποχρεώσεις στην Ελλάδα αποκτήθηκαν από την Τράπεζα Πειραιώς, η αναδιάρθρωση των οποίων θα γίνει από τις Ελληνικές αρχές. Η αποκοπή βασίστηκε σε συμφωνία που υπογράφηκε στις 26 Μαρτίου 2013. Με τη λογιστική αξία των περιουσιακών στοιχείων που υπολογίζεται σε [...] 19,2 δισεκατομμύρια [ευρώ], η αποκοπή μείωσε ουσιαστικά τη διασυνοριακή έκθεση μεταξύ Ελλάδας-Κύπρου.
- 1.25. Σε ό,τι αφορά το παράρτημα της [Λαϊκής] στο Ηνωμένο Βασίλειο, όλες οι καταθέσεις του μεταφέρθηκαν στη θυγατρική της Τράπεζας Κύπρου στο Ηνωμένο Βασίλειο. Τα συναφή περιουσιακά στοιχεία κλειδώθηκαν στην Τράπεζα Κύπρου.
- 1.26. Δεύτερο, η Τράπεζα Κύπρου αναλαμβάνει μέσω μιας διαδικασίας αγοράς και ανάληψης το σύνολο σχεδόν των περιουσιακών στοιχείων της [Λαϊκής] στην Κύπρο σε δίκαιη αξία, όπως και τις ασφαλισμένες καταθέσεις και την Επείγουσα Ενίσχυση Ρευστότητας σε ονομαστική αξία. Οι ανασφάλιστες καταθέσεις της [Λαϊκής] θα παραμείνουν στην οντότητα που θα τις κληρονομήσει (legacy entity). Στόχος είναι η αξία των μεταφερθέντων περιουσιακών στοιχείων να είναι υψηλότερη από τις μεταφερθείσες υποχρεώσεις, με τη διαφορά που αντιστοιχεί στην ανακεφαλαιοποίηση της Τράπεζας Κύπρου από τη [Λαϊκή] να ισούται με το 9% των σταθμισμένων περιουσιακών στοιχείων (risk-weighted assets) που μεταφέρονται. Η Τράπεζα Κύπρου ανακεφαλαιοποιείται για να φθάσει ελάχιστο ποσό κύριων βασικών ιδίων κεφαλαίων (Core Tier 1) στο 9% κάτω από το δυσμενές σενάριο του ελέγχου αντοχής μέχρι το τέλος του προγράμματος, πράγμα που θα πρέπει να βοηθήσει στην αποκατάσταση της εμπιστοσύνης και στην εξομάλυνση των συνθηκών χρηματοδότησης. Η μετατροπή 37,5% των ανασφάλιστων καταθέσεων της Τράπεζας Κύπρου σε μετοχές τάξης Α με πλήρη δικαιώματα ψήφου και δικαιώματα σε μέρισμα παρέχει το μεγαλύτερο μέρος των κεφαλαιακών αναγκών, με πρόσθετες εισφορές μετοχικού κεφαλαίου από την οντότητα που θα κληρονομήσει τη [Λαϊκή]. Μέρος των υπόλοιπων ανασφάλιστων καταθέσεων της Τράπεζας Κύπρου θα παγώσουν προσωρινά.
- 1.27. Τρίτο, για να διασφαλισθεί ότι επιτυγχάνονται οι στόχοι της κεφαλαιοποίησης, θα διεξαχθεί και ολοκληρωθεί μια πιο λεπτομερής και επικαιροποιημένη ανεξάρτητη αποτίμηση των περιουσιακών στοιχείων της Τράπεζας Κύπρου και της [Λαϊκής], όπως απαιτείται από το πλαίσιο εξυγίανσης τραπεζών, μέχρι τέλη Ιουνίου 2013. Προς το σκοπό αυτό, όχι αργότερα από μέσα Απριλίου 2013, θα συμφωνηθούν οι όροι εντολής της ανεξάρτητης άσκησης αποτίμησης, σε διαβούλευση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την ΕΚΤ και το ΔΝΤ. Μετά την αποτίμηση αυτή, αν χρειάζεται, θα γίνει πρόσθετη μετατροπή ανασφάλιστων καταθέσεων σε μετοχές τάξης Α για να διασφαλισθεί ότι ο στόχος 9% στα κύρια βασικά ίδια κεφάλαια κατηγορίας 1 (Core Tier 1) σε έλεγχο αντοχής θα επιτευχθεί μέχρι το τέλος του προγράμματος. Σε περίπτωση που θα

διαπιστωθεί ότι η τράπεζα είναι υπερκεφαλαιοποιημένη σε σχέση με το στόχο, θα αναληφθεί διαδικασία αντιστροφής μετοχών για αποπληρωμή στους καταθέτες του ποσού της υπερκεφαλαιοποίησης.»

Γ – Εθνικό δίκαιο

1. Ο νόμος της 22ας Μαρτίου 2013

11. Σύμφωνα με τα άρθρα 3(1) και 5(1) του περί εξυγίανσης πιστωτικών και άλλων ιδρυμάτων νόμου (στο εξής: νόμος της 22ας Μαρτίου 2013)⁴, ανατέθηκε στην Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου (στο εξής: ΚΤΚ) από κοινού με τον Υπουργό Οικονομικών το έργο της εξυγίανσης των ιδρυμάτων που εμπίπτουν στον εν λόγω νόμο.

12. Προς τον σκοπό αυτό, το άρθρο 12(1) του νόμου της 22ας Μαρτίου 2013 προβλέπει ότι η ΚΤΚ μπορεί, μέσω διατάγματος, να απαιτεί την αναδιάρθρωση των χρεών και υποχρεώσεων, υφιστάμενων ή μελλοντικών, οποιουδήποτε τύπου, του ιδρύματος που υπόκειται σε εξυγίανση, συμπεριλαμβανομένης της μείωσης, τροποποίησης, διευθέτησης ή αντικατάστασης του αρχικού κεφαλαίου ή του υπολειπόμενου ποσού, ή την ολική ή μερική μετατροπή χρεωστικών τίτλων ή υποχρεώσεων σε μετοχικό κεφάλαιο. Επιπλέον, στο άρθρο 12(1), ορίζεται ότι οι «εγγυημένες καταθέσεις», κατά την έννοια του άρθρου 2, πέμπτο εδάφιο, του νόμου της 22ας Μαρτίου 2013, εξαιρούνται από τα μέτρα αυτά. Δεν αμφισβητείται ότι πρόκειται κατά κανόνα για τις καταθέσεις ποσού κατώτερου των 100 000 ευρώ.

2. Τα διατάγματα αριθ. 103 και 104

13. Στις 29 Μαρτίου 2013, εκδόθηκαν βάσει του νόμου της 22ας Μαρτίου 2013 τα διατάγματα αριθ. 103 και 104⁵.

14. Το περί διάσωσης με ίδια μέσα της Τράπεζας Κύπρου Δημόσιας Εταιρείας Λτδ Διάταγμα του 2013, Κανονιστική Διοικητική Πράξη αριθ. 103 (στο εξής: διάταγμα 103), προέβλεπε την ανακεφαλαιοποίηση της Τράπεζας Κύπρου —εις βάρος, μεταξύ άλλων, των μη εξασφαλισμένων καταθετών της, των μετόχων και των ομολογιούχων της— προκειμένου να καταστεί δυνατό να συνεχίσει η τράπεζα να παρέχει τραπεζικές υπηρεσίες. Έτσι, οι μη εξασφαλισμένες καταθέσεις μετατράπηκαν σε τρία είδη χρηματοπιστωτικών μέσων: σε μετοχές της Τράπεζας Κύπρου (ποσοστό 37,5 % κάθε μη εξασφαλισμένης κατάθεσης), σε τίτλους μετατρέψιμους από την Τράπεζα Κύπρου είτε σε μετοχές είτε σε καταθέσεις (ποσοστό 22,5 % κάθε μη εξασφαλισμένης κατάθεσης), και σε τίτλους μετατρέψιμους σε καταθέσεις από την ΚΤΚ (ποσοστό 40 % των μη εξασφαλισμένων καταθέσεων)⁶. Το διάταγμα 103 άρχισε να ισχύει στις 6:00 π.μ. της 29ης Μαρτίου 2013, σύμφωνα με το άρθρο 10 αυτού.

15. Το περί της Πώλησης Ορισμένων Εργασιών της [Λαϊκής] Διάταγμα του 2013, Κανονιστική Διοικητική Πράξη αριθ. 104 (στο εξής: διάταγμα αριθ. 104) προέβλεπε, στα άρθρα του 2 και 5, την μεταβίβαση ορισμένων στοιχείων ενεργητικού και παθητικού της Λαϊκής προς την Τράπεζα Κύπρου, συμπεριλαμβανομένων των καταθέσεων ποσού κάτω των 100 000 ευρώ. Οι καταθέσεις ποσού άνω των 100 000 ευρώ παρέμειναν στη Λαϊκή, εν αναμονή της εκκαθαρίσεώς της.

4 — ΕΕ, παράρτημα Ι(Ι), αριθ. 4379, 22.3.2013.

5 — ΕΕ, παράρτημα ΙΙΙ(Ι), αριθ. 4645, 29 Μαρτίου 2013, σ. 769 έως 780 και σ. 781 έως 788.

6 — Οι αριθμοί αυτοί ισχύουν με την επιφύλαξη της μείωσης της αξίας των μη εγγυημένων καταθέσεων που συμφωνήθηκε εν τέλει.

II – Ιστορικό της διαφοράς

16. Κατά τους πρώτους μήνες του 2012, ορισμένες Τράπεζες εγκατεστημένες στην Κύπρο, μεταξύ των οποίων η Λαϊκή και η Τράπεζα Κύπρου, αντιμετώπισαν οικονομικές δυσχέρειες. Η Κυπριακή Δημοκρατία έκρινε αναγκαία την ανακεφαλαιοποίησή τους και υπέβαλε στον πρόεδρο της Ευρωομάδας αίτημα χρηματοδοτικής συνδρομής από την ΕΔΧΣ ή από τον ΕΜΣ.

17. Με δήλωση της 27ης Ιουνίου 2012, η Ευρωομάδα επισήμανε ότι η ζητηθείσα χρηματοδοτική συνδρομή θα χορηγούνταν είτε από την ΕΔΧΣ είτε από τον ΕΜΣ, στο πλαίσιο προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής το οποίο θα συγκεκριμενοποιούνταν από μνημόνιο κατανόησης για το οποίο θα διεξάγονταν διαπραγματεύσεις μεταξύ, αφενός, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, από κοινού με την ΕΚΤ και το ΔΝΤ, και, αφετέρου, των κυπριακών αρχών.

18. Η Κυπριακή Δημοκρατία και τα λοιπά κράτη μέλη με νόμισμα το ευρώ κατέληξαν σε πολιτική συμφωνία επί σχεδίου μνημονίου κατανόησης τον Μάρτιο του 2013. Με δήλωση της 16ης Μαρτίου 2013, η Ευρωομάδα χαιρέτισε τη συμφωνία αυτή και αναφέρθηκε σε ορισμένα από τα προβλεπόμενα μέτρα προσαρμογής, μεταξύ των οποίων συμπεριλαμβανόταν η θέσπιση εισφοράς επί των τραπεζικών καταθέσεων. Η Ευρωομάδα επισήμανε ότι, λαμβανομένου υπόψη του πλαισίου αυτού, εκτιμούσε ότι ήταν —κατ' αρχήν— δικαιολογημένη η χορήγηση χρηματοδοτικής συνδρομής ώστε να διασφαλιστεί η οικονομική σταθερότητα της Κυπριακής Δημοκρατίας και της ζώνης του ευρώ και κάλεσε τα ενδιαφερόμενα μέρη να επιταχύνουν τις εν εξελίξει διαπραγματεύσεις.

19. Στις 18 Μαρτίου 2013, η Κυπριακή Δημοκρατία κήρυξε ειδική τραπεζική αργία για τις 19 και 20 Μαρτίου 2013. Οι κυπριακές αρχές αποφάσισαν να παρατείνουν την τραπεζική αργία έως τις 28 Μαρτίου 2013 προκειμένου να αποφευχθούν μαζικές αναλήψεις από τους καταθέτες.

20. Στις 19 Μαρτίου 2013, η κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων καταψήφισε το σχέδιο νόμου της Κυπριακής Κυβέρνησης για τη θέσπιση εισφοράς επί όλων των τραπεζικών καταθέσεων στην Κύπρο.

21. Στις 22 Μαρτίου 2013, η κυπριακή Βουλή των Αντιπροσώπων ψήφισε το νόμο της 22ας Μαρτίου 2013.

22. Με δήλωση της 25ης Μαρτίου 2013, η Ευρωομάδα ανακοίνωσε την επίτευξη συμφωνίας με τις κυπριακές αρχές επί των ουσιωδών στοιχείων του μελλοντικού προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής το οποίο είχε την υποστήριξη όλων των κρατών μελών με νόμισμα το ευρώ, καθώς και της Επιτροπής, της ΕΚΤ και του ΔΝΤ. Επιπλέον, η Ευρωομάδα χαιρέτισε τα σχεδιαζόμενα μέτρα αναδιαρθρώσεως του χρηματοπιστωτικού τομέα για τα οποία γινόταν λόγος στο παράρτημα της δηλώσεως αυτής. Την ίδια ημέρα, ο διοικητής της ΚΤΚ έθεσε σε καθεστώς εξυγίανσης την Τράπεζα Κύπρου και την Λαϊκή και στις 29 Μαρτίου 2013 δημοσιεύθηκαν τα διατάγματα αριθ. 103 και 104.

23. Κατά τη συνεδρίασή του της 24ης Απριλίου 2013, το συμβούλιο διοικητών του ΕΜΣ αποφάσισε τα εξής:

- να χορηγήσει στήριξη σταθερότητας προς την Κυπριακή Δημοκρατία υπό μορφή διευκόλυνσης χρηματοπιστωτικής συνδρομής (στο εξής: ΔΧΣ), σύμφωνα με την πρόταση του διευθύνοντος συμβούλου του ΕΜΣ,
- να εγκρίνει το σχέδιο μνημονίου κατανόησης που είχαν διαπραγματευθεί η Επιτροπή (σε συνεργασία με την ΕΚΤ και το ΔΝΤ) και η Κυπριακή Δημοκρατία,
- να εξουσιοδοτήσει την Επιτροπή να υπογράψει το μνημόνιο αυτό εξ ονόματος του ΕΜΣ.

24. Το μνημόνιο κατανόησης υπογράφηκε στις 26 Απριλίου 2013 από τον Υπουργό Οικονομικών της Κυπριακής Δημοκρατίας, από τον διοικητή της ΚΤΚ και από τον αντιπρόεδρο της Επιτροπής O. Rehn, ενεργώντας εξ ονόματος της Επιτροπής.

25. Τέλος, στις 8 Μαΐου 2013, το συμβούλιο διευθυντών του ΕΜΣ ενέκρινε τη σύμβαση για τη ΔΧΣ καθώς και πρόταση για τους όρους καταβολής της πρώτης δόσεως της συνδρομής προς την Κυπριακή Δημοκρατία. Η δόση αυτή διαιρέθηκε σε δύο χωριστές εκταμιεύσεις που πραγματοποιήθηκαν στις 13 Μαΐου 2013 (2 δισεκατομμύρια ευρώ) και στις 26 Ιουνίου 2013 (1 δισεκατομμύριο ευρώ) αντίστοιχα.

III – Η διαδικασία ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και οι αναιρεσιβαλλόμενες διατάξεις

26. Με τρεις χωριστές προσφυγές-αγωγές που κατατέθηκαν στις 24 Μαΐου 2013 ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, οι (i) Ledra Advertising Ltd (στο εξής: Ledra), (ii) Α. Ελευθερίου, Ε. Ελευθερίου και Λ. Παπαχριστοφή (στο εξής: Ελευθερίου κ.λπ.) και (iii) Χ. Θεοφίλου και Ε. Θεοφίλου (στο εξής: Θεοφίλου κ.λπ.) (στο εξής, από κοινού: αναιρεσιδόντες) ζήτησαν να τους επιδικαστεί αποζημίωση για τη ζημία που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν λόγω της προσθήκης των σημείων 1.23 έως 1.27 στο μνημόνιο κατανόησης, καθώς και να ακυρωθούν τα εν λόγω σημεία.

27. Με τρεις διατάξεις που εξέδωσε στις 10 Νοεμβρίου 2014 στις υποθέσεις T-289/13, Ledra Advertising κατά Επιτροπής και ΕΚΤ⁷, T-291/13, Ελευθερίου και Παπαχριστοφή κατά Επιτροπής και ΕΚΤ⁸ και T-293/13, Θεοφίλου κατά Επιτροπής και ΕΚΤ⁹ (στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενες διατάξεις), το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε τις προσφυγές-αγωγές ως εν μέρει απαράδεκτες και εν μέρει νόμω αβάσιμες.

IV – Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου και τα αιτήματα των αναιρεσιδόντων

28. Με τις αιτήσεις αναιρέσεως που κατέθεσαν στις 9 Ιανουαρίου 2015, οι αναιρεσιδόντες ζητούν κατ' ουσίαν από το Δικαστήριο:

- να αναιρέσει τις αναιρεσιβαλλόμενες διατάξεις, καθόσον αφορούν τα δύο πρώτα αιτήματα, ήτοι, το αίτημα αποκαταστάσεως της ζημίας και/ή το αίτημα ακυρώσεως των επίμαχων σημείων του μνημονίου κατανόησης·
- να αναπέμψει τις υποθέσεις ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου·
- να επιφυλαχθεί ως προς τα δικαστικά έξοδα.

29. Και στις τρεις υποθέσεις, τόσο η Επιτροπή όσο και η ΕΚΤ ζητούν από το Δικαστήριο:

- να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως·
- να καταδικάσει τους αναιρεσιδόντες στα δικαστικά έξοδα.

30. Με απόφαση της 27ης Ιουλίου 2015, ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου αποφάσισε τη συνεκδίκαση των υποθέσεων C-8/15 P, C-9/15 P και C-10/15 P προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

7 — EU:T:2014:981.

8 — EU:T:2014:978.

9 — EU:T:2014:979.

31. Οι αναιρεσείοντες, η Επιτροπή και η ΕΚΤ ανέπτυξαν προφορικά τα επιχειρήματά τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 2ας Φεβρουαρίου 2016.

V – Εκτίμηση των λόγων αναιρέσεως

32. Οι αναιρεσείοντες κατέθεσαν σχεδόν πανομοιότυπες αιτήσεις αναιρέσεως, προς θεμελίωση των οποίων προβάλλουν τέσσερις λόγους αναιρέσεως. Οι τρεις από τους τέσσερις αυτούς λόγους αφορούν την απόρριψη από το Γενικό Δικαστήριο του πρώτου αιτήματός τους, ήτοι του αιτήματος αποκαταστάσεως της ζημίας. Ένας από τους προβαλλόμενους λόγους αναιρέσεως αφορά το τμήμα του σκεπτικού των διατάξεων με το οποίο το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το δεύτερο αίτημά τους, ήτοι το αίτημα ακυρώσεως των σημείων 1.23 έως 1.27 του μνημονίου κατανόησης.

33. Ωστόσο, προτού εξετάσω, διαδοχικά, καθέναν από τους λόγους αυτούς, θα αναφερθώ στο ζήτημα του παραδεκτού των αιτήσεων αναιρέσεως.

Παραδεκτό των αιτήσεων αναιρέσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

34. Η Επιτροπή και η ΕΚΤ προβάλλουν ένσταση απαραδέκτου των αιτήσεων αναιρέσεως. Η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι οι αιτήσεις αναιρέσεως δεν είναι αρκούντως σαφείς, επακριβείς και κατανοητές, ώστε να πληρούν τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στον Κανονισμό Διαδικασίας του Δικαστηρίου (στο εξής: Κανονισμός Διαδικασίας). Η ΕΚΤ, από την πλευρά της, υποστηρίζει ότι οι αιτήσεις αναιρέσεως περιορίζονται στο να επαναλαμβάνουν ή να αναπαράγουν τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, χωρίς να εισάγουν κανένα νέο ή συγκεκριμένο νομικό επιχείρημα κατά της αναιρεσιβαλλομένης διατάξεως.

2. Εκτίμηση

35. Κατά πάγια νομολογία, από τα άρθρα 256, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, 58, πρώτο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου και 168, παράγραφος 1, στοιχείο δ', του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, προκύπτει ότι στην αίτηση αναιρέσεως πρέπει να προσδιορίζονται επακριβώς τα αμφισβητούμενα σημεία της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως ή διατάξεως, καθώς και τα νομικά επιχειρήματα που στηρίζουν κατά τρόπο συγκεκριμένο την εν λόγω αίτηση. Συναφώς, στο άρθρο 169, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας ορίζεται ότι οι προβαλλόμενοι λόγοι και επιχειρήματα πρέπει να προσδιορίζουν με ακρίβεια τα σημεία του σκεπτικού της αποφάσεως του Γενικού Δικαστηρίου που αμφισβητούνται¹⁰. Επιπλέον, οι αιτήσεις αναιρέσεως πρέπει να έχουν συνεπή δομή¹¹ και σε αυτές πρέπει να εκτίθενται με επαρκή σαφήνεια και ακρίβεια οι λόγοι αναιρέσεως και τα υποβαλλόμενα αιτήματα¹².

36. Οι απαιτήσεις αυτές δεν είναι σε καμία περίπτωση αποτέλεσμα απλής τυπολατρίας· αντιθέτως, είναι κρίσιμες για τη διασφάλιση της τήρησης αρχών θεμελιώδους σημασίας όπως είναι η αρχή της ασφάλειας δικαίου, της ορθής απονομής της δικαιοσύνης και της προστασίας των δικαιωμάτων άμυνας των λοιπών διαδίκων¹³. Η άποψη αυτή ενισχύεται ακόμη περισσότερο αν ληφθεί υπόψη το

10 — Βλ. επίσης, μεταξύ πολλών άλλων, απόφαση της 3ης Δεκεμβρίου 2015, Ιταλία κατά Επιτροπής (C-280/14 P, EU:C:2015:792, σκέψη 42 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

11 — Βλ., μεταξύ άλλων, διάταξη της 29ης Νοεμβρίου 2007, Weber κατά Επιτροπής (C-107/07 P, EU:C:2007:741, σκέψεις 26 έως 28).

12 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 10ης Ιουλίου 2014, Telefónica και Telefónica de España κατά Επιτροπής (C-295/12 P, EU:C:2014:2062, σκέψεις 29 και 30 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

13 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 11ης Σεπτεμβρίου 2014, MasterCard κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-382/12 P, EU:C:2014:2201, σκέψη 41 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

γεγονός ότι το Δικαστήριο εκδικάζει υποθέσεις και στις 24 επίσημες γλώσσες της Ένωσης και έρχεται σε επαφή, σε καθημερινή βάση, με δικαστήρια, δημόσιες αρχές και νομικούς παραστάτες από διαφορετικά εθνικά νομικά συστήματα, εκ των οποίων το καθένα έχει τους δικούς του κανόνες, έννοιες, παραδόσεις και νοοτροπία.

37. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αναγνωρίσω ότι τα επιχειρήματα που προβάλλονται από την Επιτροπή και από την ΕΚΤ όσον αφορά το παραδεκτό των υπό κρίση αιτήσεων αναιρέσεως δεν στερούνται βασιμότητας. Πέραν της εν γένει πρόχειρης και μη επακριβούς διατύπωσης και παρουσίας τους, οι αιτήσεις αναιρέσεως αναλύουν με μάλλον συγκεχυμένο τρόπο τα νομικά και πραγματικά ζητήματα. Η κακή δομή και η απουσία τίτλων, πίνακα περιεχομένων ή/και σύνοψης των κυριότερων σημείων καθιστούν ιδιαίτερα δύσκολη την προσπάθεια του αναγνώστη να διακρίνει τον λογικό ειρμό που συνδέει τα διάφορα μέρη του κειμένου των αιτήσεων αναιρέσεως.

38. Συνεπεία του γεγονότος αυτού δεν μου ήταν εύκολο να εντοπίσω με βεβαιότητα τον αριθμό και το είδος των λόγων αναιρέσεως καθώς και τα προβαλλόμενα επιχειρήματα. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα για ορισμένες νομικές και πραγματικές πτυχές που βρίσκονται στον ίδιο τον πυρήνα της επιχειρηματολογίας των αναιρεσιόντων: για παράδειγμα, ο προσδιορισμός της συμπεριφοράς που προκάλεσε την προβαλλόμενη οικονομική ζημία.

39. Υπό το φως των προεκτεθέντων, φρονώ ότι το Δικαστήριο θα πρέπει να εξετάσει σοβαρά το ενδεχόμενο οι αιτήσεις αναιρέσεως να μην πληρούν, εν όλω ή εν μέρει, τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στις προαναφερθείσες διατάξεις του Οργανισμού του Δικαστηρίου και του Κανονισμού Διαδικασίας.

40. Αν, παρά την επιδειχθείσα από τους αναιρεσιόντες έλλειψη επιμέλειας, το Δικαστήριο κρίνει ότι οι αιτήσεις αναιρέσεως δεν μπορούν να κριθούν απαράδεκτες στο σύνολό τους, φρονώ ότι θα πρέπει να εξεταστούν τέσσερις λόγοι αναιρέσεως. Σε αντίθεση με τα υποστηριζόμενα από την ΕΚΤ, οι εν λόγω λόγοι αναιρέσεως δεν αναπαράγουν απλώς επιχειρήματα προβληθέντα πρωτοδίκως αλλά περιλαμβάνουν και αμφισβήτηση των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων.

41. Κατά τη γνώμη μου, είναι πρόδηλο ότι κάθε περαιτέρω αμφισβήτηση των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων που περιλαμβάνεται στις αιτήσεις αναιρέσεως δεν εκτίθεται με αρκετά σαφή και δομημένο τρόπο ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι αποτελεί ξεχωριστό ή αυτοτελή λόγο αναιρέσεως. Στις αιτήσεις αναιρέσεως περιλαμβάνεται επίσης σειρά παρατηρήσεων με τις οποίες επικρίνονται διαπιστώσεις πραγματικών περιστατικών στις οποίες προέβη το Γενικό Δικαστήριο¹⁴. Ωστόσο, κατά πάγια νομολογία, υπό την επιφύλαξη της περιπτώσεως παραμορφώσεως των προσκομισθέντων ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου αποδεικτικών στοιχείων, η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών δεν αποτελεί νομικό ζήτημα υποκείμενο, ως τέτοιο, στον έλεγχο του Δικαστηρίου¹⁵. Συνεπώς, ακόμα και αν γινόταν δεκτό ότι οι παρατηρήσεις αυτές συνιστούν έναν ή πλείονες λόγους αναιρέσεως, οι λόγοι αυτοί αναιρέσεως θα ήταν ούτως ή άλλως απαράδεκτοι.

14 — Βλ., για παράδειγμα, στο σημείο 8 καθεμιάς από τις αιτήσεις αναιρέσεως.

15 — Βλ. απόφαση της 1ης Οκτωβρίου 2014, Συμβούλιο κατά Alumina (C-393/13 P, EU:C:2014:2245, σκέψη 16 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

B – Πρώτος λόγος αναιρέσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

42. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, που αφορά τις σκέψεις 45 και 46 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων, οι αναιρεσιδόντες υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομική πλάνη δεχόμενο ότι το μνημόνιο κατανόησης δεν αποτελεί πράξη της Επιτροπής ή της ΕΚΤ. Ειδικότερα, υποστηρίζουν ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη την υποχρέωση της Επιτροπής —μνεία της οποίας γίνεται στη σκέψη 164 της αποφάσεως Pringle— να εξασφαλίζει ότι τα μνημόνια κατανόησης που συνάπτονται από τον ΕΜΣ είναι συμβατά με το δίκαιο της Ένωσης.

43. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη, δεχόμενο ότι το μνημόνιο κατανόησης συνιστά πράξη δημοσίου διεθνούς δικαίου καταρτισθείσα μεταξύ του ΕΜΣ και της Κυπριακής Δημοκρατίας. Με τη Συνθήκη για τον ΕΜΣ ανατέθηκε στην Επιτροπή η εξουσία να υπογράφει μνημόνια κατανόησης εξ ονόματος του ΕΜΣ αλλά το εν λόγω θεσμικό όργανο δεν καθίσταται συμβαλλόμενο μέρος στην εκάστοτε συμφωνία. Οποιαδήποτε υποχρέωση της Επιτροπής απορρέουσα από την απόφαση Pringle δεν μεταβάλλει, αυτή καθαυτή, τη νομική φύση του μνημονίου κατανόησης, λόγω του οποίου, κατά τους αναιρεσιδόντες, προκλήθηκε η ζημία τους.

44. Η ΕΚΤ υποστηρίζει ότι ο λόγος αυτός αναιρέσεως είναι απαράδεκτος και, εν πάση περιπτώσει, αβάσιμος. Υποστηρίζει ότι το Γενικό Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι η υπογραφή του μνημονίου κατανόησης δεν αποτελούσε πράξη της Επιτροπής ή της ΕΚΤ. Ως εκ τούτου, το αίτημα αποκαταστάσεως της ζημίας ορθώς απορρίφθηκε με τις αναιρεσιβαλλόμενες διατάξεις ως απαράδεκτο.

2. Εκτίμηση

45. Ο εξεταζόμενος λόγος αναιρέσεως θέτει, κατ' ουσίαν, το ζήτημα αν η Ένωση μπορεί να υποχρεωθεί, κατά τα άρθρα 268 ΣΛΕΕ και 340 ΣΛΕΕ, να αποκαταστήσει ζημία που προκλήθηκε, άμεσα ή έμμεσα, από μνημόνιο κατανόησης που συνήφθη μεταξύ του ΕΜΣ και ενός μέλους του ΕΜΣ το οποίο ζήτησε χρηματοδοτική συνδρομή σύμφωνα με το άρθρο 13 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ.

46. Υπενθυμίζω σχετικώς ότι, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, το μνημόνιο κατανόησης —στο κείμενο του οποίου εκτίθενται λεπτομερώς οι δεσμευτικοί όροι της διευκόλυνσης χρηματοδοτικής συνδρομής εκ μέρους του ΕΜΣ— το διαπραγματεύεται η Επιτροπή, σε συνεργασία με την ΕΚΤ και, εφόσον αυτό είναι εφικτό, από κοινού με το ΔΝΤ. Το μνημόνιο κατανόησης υπογράφεται από την Επιτροπή, εξ ονόματος του ΕΜΣ, υπό την επιφύλαξη της εγκρίσεως από το συμβούλιο διοικήτων του ΕΜΣ.

47. Κατ' αρχάς, είναι σημαντικό να τονισθεί ότι, κατά πάγια νομολογία, ο σκοπός της αγωγής αποζημιώσεως κατά της Ένωσης είναι να ζητείται αποζημίωση για ζημία που προκλήθηκε από μέτρο ή από παράνομη συμπεριφορά για την οποία ευθύνεται θεσμικό όργανο¹⁶. Κατά το άρθρο 340 ΣΛΕΕ, η Ένωση υποχρεούται, κατ' αρχήν, να αποκαθιστά οποιαδήποτε ζημία την οποία προξενούν τα θεσμικά όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους.

48. Ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, οι αναιρεσιδόντες ανέπτυξαν δύο ομάδες επιχειρημάτων προς υποστήριξη του ισχυρισμού τους ότι η συμπεριφορά που προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία πρέπει να καταλογιστεί στα θεσμικά όργανα της Ένωσης.

16 — Βλ. απόφαση της 23ης Μαρτίου 2014, Ευρωπαϊός Διαμεσολαβητής κατά Lamberts (C-234/02 P, EU:C:2004:174, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

α) Πρώτη ομάδα επιχειρημάτων

49. Πρωτοδίκως, η βασική επιχειρηματολογία των αναιρεσειόντων, όπως την αντιλαμβάνομαι, συνίστατο στον ισχυρισμό ότι η ζημία την οποία υποστηρίζουν ότι υπέστησαν προκλήθηκε λόγω της υπογραφής του μνημονίου κατανόησης, το οποίο κατά την άποψή τους συνιστά πράξη της Επιτροπής και της ΕΚΤ.

50. Στις σκέψεις 40 έως 47 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων, το Γενικό Δικαστήριο επισήμανε ότι, κατά πάγια νομολογία, έχει αρμοδιότητα μόνο για διαφορές που αφορούν την αποκατάσταση της ζημίας που προκαλούν τα θεσμικά όργανα της Ένωσης ή οι υπάλληλοί τους κατά την άσκηση των καθηκόντων τους. Ως εκ τούτου, αίτημα αποζημίωσης στρεφόμενο κατά της Ένωσης και στηριζόμενο μόνο στην παρανομία πράξεως ή συμπεριφοράς η οποία δεν αποδίδεται σε θεσμικό όργανο της Ένωσης ή στους υπαλλήλους του πρέπει να απορρίπτεται ως απαράδεκτο. Το ίδιο δικαστήριο παρατήρησε στη συνέχεια ότι, μολονότι η Συνθήκη για τον ΕΜΣ αναθέτει στην Επιτροπή και στην ΕΚΤ ορισμένα καθήκοντα τα οποία συνδέονται με την εφαρμογή των σκοπών της Συνθήκης αυτής, προκύπτει, εντούτοις, σαφώς από την απόφαση Pringle ότι τα καθήκοντα που ανατίθενται στην Επιτροπή και στην ΕΚΤ στο πλαίσιο της Συνθήκης για τον ΕΜΣ δεν παρέχουν ίδια εξουσία λήψεως αποφάσεων και, επίσης, ότι οι ενέργειες των εν λόγω δύο οργάνων στο πλαίσιο της ως άνω Συνθήκης δεσμεύουν μόνον τον ΕΜΣ. Επομένως, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το μνημόνιο κατανόησης δεν αποτελούσε πράξη της Επιτροπής ή της ΕΚΤ, οπότε το ίδιο δεν είχε αρμοδιότητα να αποφανθεί επί αιτήματος αποζημίωσης στηριζομένου στον παράνομο χαρακτήρα ορισμένων όρων του μνημονίου κατανόησης.

51. Κατά τη γνώμη μου, το σκεπτικό του Γενικού Δικαστηρίου δεν επιδέχεται αμφισβήτηση. Είναι γενικώς παραδεκτό ότι η Συνθήκη για τον ΕΜΣ συνιστά, παρά τους ισχυρούς δεσμούς της με τις Συνθήκες της Ένωσης, διεθνή συμφωνία που υπεγράφη εκτός του νομικού πλαισίου της Ένωσης. Τεθείσα σε ισχύ μετά την ολοκλήρωση των διαδικασιών κύρωσης στα συμβαλλόμενα κράτη, η εν λόγω Συνθήκη δημιούργησε ένα νέο διεθνή οργανισμό με τους δικούς του κανόνες, στόχους, αποστολή, όργανα και προσωπικό.

52. Με τη συναίνεση όλων των κρατών μελών της Ένωσης¹⁷, η Συνθήκη για τον ΕΜΣ ανέθεσε ορισμένα καθήκοντα σε συγκεκριμένα θεσμικά όργανα της Ένωσης (Επιτροπή, ΕΚΤ, Συμβούλιο και Δικαστήριο). Στην πραγματικότητα, ακόμη και πριν από την υπογραφή της Συνθήκης για τον ΕΜΣ, το Δικαστήριο είχε κρίνει ότι, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, τα κράτη μέλη δικαιούνται, σε τομείς που δεν υπόκεινται στην αποκλειστική αρμοδιότητα της Ένωσης, να αναθέτουν καθήκοντα στα θεσμικά όργανα, εκτός του πλαισίου της Ένωσης¹⁸.

53. Εντούτοις, το γεγονός ότι ένα ή περισσότερα θεσμικά όργανα της Ένωσης ενδέχεται να έχουν ορισμένο ρόλο εντός του νομικού πλαισίου του ΕΜΣ δεν μεταβάλλει τη φύση των πράξεων του ΕΜΣ. Οι εν λόγω πράξεις βρίσκονται εκτός της έννομης τάξης της Ένωσης: αποφασίζονται από τα όργανα του ΕΜΣ και δεσμεύουν μόνο τον ΕΜΣ¹⁹. Η Ένωση δεν είναι συμβαλλόμενο μέρος στη Συνθήκη για τον ΕΜΣ (ούτε άλλωστε και το σύνολο των κρατών μελών της). Από το άρθρο 216, παράγραφος 2, ΣΛΕΕ προκύπτει ότι η Ένωση δεσμεύεται, κατ' αρχήν, μόνον από τις διεθνείς συμφωνίες τις οποίες έχει συνάψει ως συμβαλλόμενο μέρος²⁰.

17 — Βλ. αιτιολογική σκέψη 10 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ.

18 — Βλ., ιδίως, απόφαση της 30ής Ιουνίου 1993, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-181/91 και C-248/91, EU:C:1993:271, σκέψεις 16, 20 και 22)· απόφαση της 2ας Μαρτίου 1994, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου (C-316/91, EU:C:1994:76, σκέψεις 26, 34 και 41)· γνωμοδότηση 1/92, της 10ης Απριλίου 2011 (EU:C:1992:189, σκέψεις 32 και 41), και γνωμοδότηση 1/09 της 8ης Μαρτίου 2011 (EU:C:2011:123, σκέψη 75).

19 — Βλ. απόφαση Pringle (σκέψη 161).

20 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, Air Transport Association of America κ.λπ. (C-366/10, EU:C:2011:864, σκέψεις 50, 52 και 60 έως 62 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

54. Είναι προφανές, στο πλαίσιο αυτό, ότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι, μετά τη θέση σε ισχύ της Συνθήκης για τον ΕΜΣ, η Ένωση ανέλαβε και, ακολούθως, μεταβίβασε στον ΕΜΣ τις εξουσίες που ασκούσαν προηγουμένως τα κράτη μέλη και οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Συνθήκης²¹. Η Συνθήκη για τον ΕΜΣ είναι ένα εργαλείο ασκήσεως οικονομικής πολιτικής η οποία, σύμφωνα με το άρθρο 6 ΣΛΕΕ, δεν αποτελεί πεδίο αποκλειστικής αρμοδιότητας της Ένωσης. Ούτε κατέστη, άλλωστε, ο συγκεκριμένος τομέας τον οποίο αφορά η Συνθήκη για τον ΕΜΣ πεδίο αποκλειστικής αρμοδιότητας δυνάμει νομοθετικών μέτρων που θέσπισε η Ένωση. Όπως επισήμανε το Δικαστήριο στην απόφαση Pringle, από κανένα στοιχείο της Συνθήκης ΛΕΕ δεν προκύπτει ότι η Ένωση είναι η μόνη αρμόδια για τη χορήγηση χρηματοοικονομικής ενίσχυσης σε κράτος μέλος που αντιμετωπίζει ή διατρέχει τον κίνδυνο να αντιμετωπίσει σοβαρά προβλήματα χρηματοδότησης²².

55. Το γεγονός ότι σε ορισμένες πράξεις του δικαίου της Ένωσης γίνεται αναφορά σε διατάξεις του ΕΜΣ (και αντιστρόφως) δεν μπορεί να οδηγήσει σε διαφορετικό συμπέρασμα. Κατά πάγια νομολογία, το γεγονός ότι μία ή περισσότερες πράξεις του δικαίου της Ένωσης έχουν, ενδεχομένως, ως αντικείμενο ή ως σκοπό την ενσωμάτωση στο δίκαιο της Ένωσης ορισμένων διατάξεων μιας διεθνούς συμφωνίας που δεν έχει εγκριθεί από την ίδια την Ένωση δεν αρκεί για να εντάξει την εν λόγω διεθνή συμφωνία στο πεδίο του δικαίου της Ένωσης²³.

56. Υπενθυμίζω, περαιτέρω, ότι το Δικαστήριο επιβεβαίωσε πρόσφατα ότι στην έννομη τάξη της Ένωσης δεν έχουν θέση υβριδικές πράξεις, που δεν προβλέπονται από τις Συνθήκες και θεσπίζονται με διαδικασίες που εμπεριέχουν αδιακρίτως στοιχεία εντασσόμενα στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων της Ένωσης και στοιχεία διακυβερνητικού χαρακτήρα²⁴.

57. Τέλος, πρέπει να τονίσω ότι οποιαδήποτε οικονομική συνέπεια απορρέουσα από τις εν λόγω πράξεις πρέπει να βαρύνει αποκλειστικά τον προϋπολογισμό του ΕΜΣ²⁵. Αντιθέτως, η αποδοχή των επιχειρημάτων των αναιρεσιόντων θα σήμαινε —όπως επισημαίνει η ΕΚΤ— ότι ο προϋπολογισμός της Ένωσης θα επιβαρυνόταν σε τελική ανάλυση από αποφάσεις λαμβανόμενες στο πλαίσιο ενός διεθνούς οργανισμού στον οποίο δεν μετέχουν όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης.

58. Συνεπώς, το γεγονός ότι διεθνείς συμφωνίες που συνάπτονται μεταξύ του ΕΜΣ και ενός από τα μέλη αυτού (εν προκειμένω, της Κυπριακής Δημοκρατίας) τις διαπραγματεύεται η Επιτροπή και η ΕΚΤ και τις υπογράφει η Επιτροπή εξ ονόματος του ΕΜΣ δεν μπορεί να μεταβάλει την πραγματική νομική φύση των εν λόγω συμφωνιών²⁶: αυτές αποτελούν πράξεις του ΕΜΣ.

59. Συνεπώς, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το μνημόνιο κατανόησης δεν μπορεί να θεωρηθεί πράξη της Επιτροπής ή της ΕΚΤ.

β) Δεύτερη ομάδα επιχειρημάτων

60. Δεν οδηγούμαι σε διαφορετικό συμπέρασμα όσον αφορά την ευθύνη της Ένωσης στην παρούσα υπόθεση ούτε με βάση την εναλλακτική επιχειρηματολογία των αναιρεσιόντων επί του συγκεκριμένου ζητήματος.

21 — Βλ. απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, Air Transport Association of America κ.λπ. (C-366/10, EU:C:2011:864, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

22 — Απόφαση Pringle (βλ. ιδίως σκέψη 120).

23 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 21ης Δεκεμβρίου 2011, Air Transport Association of America κ.λπ. (C-366/10, EU:C:2011:864, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

24 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 28ης Απριλίου 2015, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-28/12, EU:C:2015:282, σκέψη 51).

25 — Βλ. κεφάλαιο 4 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ.

26 — Δεν χρειάζεται να ασχοληθώ με το ζήτημα αν ένα μνημόνιο κατανόησης που υπογράφεται από τον ΕΜΣ και ένα από τα μέλη αυτού αποτελεί νομικά δεσμευτική συμφωνία ή μόνο πράξη πολιτικού χαρακτήρα.

61. Κατά τους αναιρεσιόντες, η ζημία την οποία υποστηρίζουν ότι υπέστησαν προκλήθηκε από τη μη εκπλήρωση εκ μέρους της Επιτροπής της υποχρέωσης της να διασφαλίσει ότι το μνημόνιο κατανόησης θα συνάδει πλήρως με το δίκαιο της Ένωσης. Συναφώς, οι αναιρεσιόντες επικαλούνται τις σκέψεις 164 και 174 της απόφασης Pringle, όπου το Δικαστήριο δέχθηκε ότι: (i) «[μ]ε την εμπλοκή της στη Συνθήκη ΕΜΣ, η Επιτροπή προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης. Εξάλλου, τα καθήκοντα που ανατίθενται στην Επιτροπή από τη Συνθήκη ΕΜΣ της επιτρέπουν [...] να μεριμνά για τη συμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης των μνημονίων κατανόησης που συνάπτονται από τον ΕΜΣ» και (ii) «το μνημόνιο κατανόησης, το οποίο αποτελεί αντικείμενο διαπραγματεύσεως με το κράτος μέλος που ζητεί τη χορήγηση στήριξης σταθερότητας, πρέπει να συνάδει πλήρως με το δίκαιο της Ένωσης».

62. Επειδή είχε αμφιβολίες ως προς το παραδεκτό του επιχειρήματος αυτού, το Γενικό Δικαστήριο το εξέτασε μόνον εν συντομία. Περιορίστηκε στο να σημειώσει ότι, σε κάθε περίπτωση, η προβαλλόμενη ζημία επήλθε πριν από την υπογραφή του μνημονίου κατανόησης, οπότε δεν απεδείχθη αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της συμπεριφοράς της Επιτροπής και της εν λόγω ζημίας²⁷.

63. Ανεξαρτήτως του ζητήματος του παραδεκτού και της ορθότητας του σκεπτικού του Γενικού Δικαστηρίου, φρονώ ότι και η δεύτερη ομάδα επιχειρημάτων των αναιρεσιόντων δεν είναι πειστική.

64. Για να εξηγήσω το γιατί, θα αναφερθώ, διαδοχικά, στα εξής δύο ζητήματα. Πρώτον, θα εξετάσω την προκείμενη στην οποία βασίζεται το εν λόγω επιχείρημα: την ύπαρξη, δηλαδή, νομικής υποχρέωσης της Επιτροπής να μεριμνά ώστε να συνάδουν με το δίκαιο της Ένωσης οι πράξεις που υιοθετούνται από όργανα ή οργανισμούς εξ ονόματος των οποίων η ίδια ενεργεί εκτός του πλαισίου της Ένωσης, η παράβαση της οποίας μπορεί να γεννήσει οικονομική ευθύνη της Ένωσης. Δεύτερον, θα εξετάσω αν, κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων που κατέληξαν στην υπογραφή του μνημονίου κατανόησης, ενδέχεται να υπήρξε παραβίαση του δικαίου της Ένωσης την οποία είχε υποχρέωση να αποτρέψει η Επιτροπή.

ι) Επί των υποχρεώσεων της Επιτροπής όταν ενεργεί εκτός του πλαισίου της Ένωσης και της σχετικής με αυτές ευθύνης της Ένωσης.

65. Πρέπει εξ αρχής να παρατηρήσω ότι, εκ πρώτης όψεως, στη σκέψη 164 της απόφασης Pringle δεν περιέχεται καμία ρητή αναφορά σε ειδική *υποχρέωση* της Επιτροπής. Από τη διατύπωση της εν λόγω σκέψεως φαίνεται να προκύπτει ότι, διά της συμμετοχής της στη διαπραγμάτευση για την υπογραφή ενός μνημονίου κατανόησης, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να εξασφαλίσει τη συμβατότητα του μνημονίου με το δίκαιο της Ένωσης. Ωστόσο, για να γίνει κατανοητό το αληθές νόημα του συγκεκριμένου αυτού χωρίου, θα πρέπει, κατά τη γνώμη μου, να ερμηνευθεί εντός του πλαισίου στο οποίο εντάσσεται.

66. Στο συγκεκριμένο τμήμα του σκεπτικού της απόφασης Pringle, που αφορούσε τον ρόλο της Επιτροπής και της ΕΚΤ, το Δικαστήριο εξέταζε αν τα καθήκοντα που αναθέτει η Συνθήκη για τον ΕΜΣ σε ορισμένα όργανα της Ένωσης συμβιβάζονταν με τις Συνθήκες της Ένωσης. Μία από τις προϋποθέσεις που πρέπει, κατά τη νομολογία, να πληρούνται προκειμένου να εξασφαλίζεται η συμβατότητα είναι τα πρόσθετα αυτά καθήκοντα να μην «αλλοιώνουν τις αρμοδιότητες τις οποίες [...] αναθέτουν στα εν λόγω θεσμικά όργανα» οι Συνθήκες της Ένωσης²⁸. Όσον αφορά την Επιτροπή, το Δικαστήριο υπενθύμισε, στη σκέψη 163 της απόφασης, ότι, κατά το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ, το εν λόγω θεσμικό όργανο «προάγει το κοινό συμφέρον της Ένωσης» και «επιβλέπει την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης».

27 — Σκέψη 54 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων.

28 — Βλ. παρατεθείσα στη σκέψη 158 της απόφασης Pringle νομολογία.

67. Επομένως, η σκέψη 164 της αποφάσεως Pringle πρέπει να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του άρθρου 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ. Το Δικαστήριο εξέτασε τη Συνθήκη για τον ΕΜΣ και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι καμία διάταξη της εν λόγω Συνθήκης δεν απαιτεί από την Επιτροπή να ασκεί καθήκοντα που θα μπορούσαν να βρίσκονται σε σύγκρουση με τη θεσμική αποστολή της ως οργάνου της Ένωσης να προάγει τα συμφέροντα της Ένωσης και να είναι «Θεματοφύλακας των Συνθηκών». Αντίθετα, ο ρόλος της Επιτροπής στο πλαίσιο της Συνθήκης για τον ΕΜΣ παρίστατο απολύτως σύμφωνος με την ως άνω αποστολή της.

68. Πώς επηρεάζουν όλα αυτά την παρούσα δίκη;

69. Συμφωνώ με τους αναιρεσιόντες ότι, ακόμη και όταν ενεργούν εκτός του πλαισίου της Ένωσης, τα θεσμικά όργανά της πρέπει να τηρούν σχολαστικά το δίκαιο της Ένωσης. Έτσι, η Επιτροπή δεν επιτρέπεται, ακόμη και όταν ενεργεί εξ ονόματος του ΕΜΣ, να παραβιάζει εσκεμμένως τους κανόνες της Ένωσης. Επιπλέον, δεν της επιτρέπεται να συμβάλλει, με τη συμπεριφορά της, σε παράβαση κανόνων της Ένωσης που διαπράττεται από άλλες οντότητες ή όργανα²⁹.

70. Ωστόσο, δεν συμφωνώ με το επιχείρημα των αναιρεσιόντων ότι η υποχρέωση αυτή είναι τόσο ευρεία ώστε να μπορεί να γίνει δεκτό ότι η Επιτροπή έχει υποχρέωση αποτελέσματος να αποτρέπει οποιαδήποτε δυνατή σύγκρουση ή δυσαρμονία μεταξύ των διατάξεων μιας πράξεως υιοθετούμενης από άλλες οντότητες και οποιουδήποτε κανόνα της Ένωσης που μπορεί να είναι εφαρμοστέος στη συγκεκριμένη περίπτωση. Θα μπορούσα το πολύ να δεχτώ το ενδεχόμενο υπάρξεως υποχρέωσης της Επιτροπής να καταβάλει τις βέλτιστες προσπάθειες για την αποτροπή της δημιουργίας τέτοιας κατάστασης σύγκρουσης.

71. Η ευρύτατη υποχρέωση αποτελέσματος την ύπαρξη της οποίας επικαλούνται οι αναιρεσιόντες δεν προκύπτει ούτε από το γράμμα της Συνθήκης για τον ΕΜΣ ούτε, κατά μείζονα λόγο, από το ίδιο το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ.

72. Όσον αφορά τη Συνθήκη για τον ΕΜΣ, πρέπει να επισημάνω ότι το άρθρο 13, παράγραφος 3, αυτής αναφέρει ότι το μνημόνιο κατανόησης πρέπει να «συνάδει πλήρως με τα μέτρα συντονισμού των οικονομικών πολιτικών που προβλέπονται στη ΣΛΕΕ»³⁰. Ούτε η Συνθήκη για τον ΕΜΣ ούτε το Δικαστήριο –το οποίο ερμηνεύει την εν λόγω Συνθήκη στην απόφαση Pringle³¹ – κάνουν λόγο για υποχρέωση να συνάδουν πλήρως τα μνημόνια κατανόησης με το δίκαιο της Ένωσης στο σύνολό του.

73. Αφενός, οι δύο όροι «συμμόρφωση» και «συμβατότητα» δεν πρέπει να συγχέονται. Πράγματι, από νομικής απόψεως, αντιστοιχούν σε δύο αρκετά διαφορετικές έννοιες: η πρώτη απαιτεί υπακοή και πλήρη συμφωνία μεταξύ δύο κειμένων, ενώ η δεύτερη ικανοποιείται με την απλή συμβατότητα και μη αντίφαση μεταξύ τους.

74. Αφετέρου, γίνεται ρητή μνεία μόνο των μέτρων της Ένωσης που αφορούν τον συντονισμό των οικονομικών πολιτικών. Υπάρχει λόγος γι' αυτό: η ύπαρξη αντιφάσεων μεταξύ των μέτρων συντονισμού των οικονομικών πολιτικών της Ένωσης και του μνημονίου κατανόησης θα απειλούσε να διακυβεύσει την αποτελεσματικότητα των πρώτων και, κατά συνέπεια, το σύνολο της δράσης της Ένωσης στον τομέα αυτό. Η απαίτηση πλήρους συμφωνίας μεταξύ του μνημονίου κατανόησης και όλων των τομέων του δικαίου της Ένωσης δεν θεωρήθηκε αναγκαία αφού το σύστημα του ΕΜΣ δεν αποτελεί μέρος της έννομης τάξης της Ένωσης.

29 — Βλ. απόφαση Pringle (σκέψη 112).

30 — Η υπογράμμιση δική μου.

31 — Βλ., ιδίως, σκέψεις 164 και 174 της αποφάσεως Pringle τις οποίες επικαλούνται οι αναιρεσιόντες.

75. Όσον αφορά, εν συνεχεία, το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ, η άποψή μου είναι ότι οι υποχρεώσεις της Επιτροπής όταν ενεργεί εκτός του πεδίου των Συνθηκών της Ένωσης δεν είναι δυνατόν, κατά κανόνα, να είναι διαφορετικές ή επαχθέστερες από αυτές που την βαρύνουν όταν ενεργεί εντός του πλαισίου αυτού. Και εξηγούμαι.

76. Ο ρόλος της Επιτροπής ως «Θεματοφύλακα των Συνθηκών» δεν την υποχρεώνει να ενεργεί κατά πάσης δυνατής παραβάσεως των κανόνων δικαίου της Ένωσης που περιέρχεται στην αντίληψή της, προκειμένου να μην παραβεί το άρθρο 17 ΣΕΕ. Όπως έχει τονίσει το Γενικό Δικαστήριο σε σειρά αποφάσεών του, σκοπός του άρθρου 17 ΣΕΕ είναι να δώσει μια γενική περιγραφή των αρμοδιοτήτων της Επιτροπής: συνεπώς, πρόκειται για διάταξη θεσμικού χαρακτήρα και όχι για ικανό να στηρίξει ένδικο βοήθημα κανόνα που προορίζεται να απονέμει δικαιώματα στους ιδιώτες³². Δεν μπορεί να υποστηριχθεί βασίμως ότι, οποτεδήποτε η Επιτροπή παραβαίνει συγκεκριμένη διάταξη των Συνθηκών ή δεν εμποδίζει παράβαση τέτοιας διατάξεως από άλλο όργανο ή οργανισμό, η εν λόγω παράβαση ισοδυναμεί με παράβαση της γενικής διατάξεως του άρθρου 17 ΣΕΕ³³.

77. Στη διευκρίνιση του ζητήματος αυτού μπορεί ενδεχομένως να συμβάλει ο εξής παραλληλισμός. Στο πλαίσιο των ρυθμίσεων των άρθρων 258 ΣΛΕΕ έως 260 ΣΛΕΕ (που αποτελούν τα κύρια μέσα με τα οποία η Επιτροπή επιτελεί τον ρόλο της ως «Θεματοφύλακας των Συνθηκών»), η Επιτροπή έχει διακριτική ευχέρεια ως προς το αν και, αν ναι, ως προς το πότε, θα κινηθεί ένδικη διαδικασία κατά κρατών μελών τα οποία υπάρχει υποψία ότι έχουν παραβιάσει το δίκαιο της Ένωσης. Η Επιτροπή έχει την ίδια διακριτική ευχέρεια όταν αποφασίζει κατά ποίων πράξεων ή παραλείψεων των κρατών μελών πρέπει να κινηθούν οι εν λόγω ένδικες διαδικασίες³⁴.

78. Έχει σημασία ότι η Επιτροπή ενεργεί, στο πλαίσιο των διαδικασιών αυτών, μόνο προς το γενικό συμφέρον της Ένωσης³⁵, μολοντί το αποτέλεσμα των εν λόγω διαδικασιών μπορεί επίσης, εμμέσως, να εξυπηρετεί και τα συμφέροντα ιδιωτών³⁶. Πράγματι, τα άρθρα 258 ΣΛΕΕ έως 260 ΣΛΕΕ δεν απονέμουν ρητώς δικαιώματα στους ιδιώτες. Επομένως, οι ιδιώτες δεν μπορούν να αμφισβητήσουν τη νομιμότητα της συμπεριφοράς της Επιτροπής στο πλαίσιο των διαδικασιών αυτών³⁷. Ειδικότερα, κατ' αρχήν, οι ιδιώτες δεν νομιμοποιούνται να διεκδικήσουν αποζημίωση από την Ένωση για τη ζημία που ενδεχομένως υπέστησαν εξαιτίας πράξεων ή παραλείψεων της Επιτροπής στο πλαίσιο των άρθρων 258 ΣΛΕΕ και 260 ΣΛΕΕ. Η μόνη συμπεριφορά την οποία δύνανται να προβάλουν ως «ζημιογόνο» είναι η συμπεριφορά του κράτους μέλους (ή των κρατών μελών) που ευθύνεται για την παραβίαση των κανόνων δικαίου της Ένωσης³⁸. Η Επιτροπή, ωστόσο, λογοδοτεί για τον τρόπο με τον οποίο επιτελεί τον ρόλο της στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο το οποίο έχει τη δυνατότητα, εφόσον το κρίνει σκόπιμο, να υπερψηφίσει πρόταση μομφής κατά το άρθρο 234 ΣΛΕΕ, υποχρεώνοντας την Επιτροπή σε συλλογική παραίτηση.

79. Οι ίδιες αρχές θα πρέπει να ισχύουν, a fortiori, κατά τη γνώμη μου, όταν η Επιτροπή ενεργεί ως «Θεματοφύλακας των Συνθηκών» εκτός του νομικού πλαισίου της Ένωσης.

32 — Βλ., ιδίως, διάταξη της 27ης Οκτωβρίου 2008, Pellegrini κατά Επιτροπής (T-375/07, μη δημοσιευθείσα, EU:T:2008:466, σκέψη 19 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

33 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 25ης Ιουνίου 1998, British Airways κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-371/94 και T-394/94, EU:T:1998:140, σκέψη 453).

34 — Βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 5ης Νοεμβρίου 2002, Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου (C-472/98, EU:C:2002:629, σκέψεις 34 έως 38), και της 28ης Οκτωβρίου 2010, Επιτροπή κατά Λιθουανίας (C-350/08, EU:C:2010:642, σκέψη 33).

35 — Βλ. απόφαση της 11ης Αυγούστου 1995, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-431/92, EU:C:1995:260, σκέψη 21 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

36 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 24ης Μαρτίου 2009, Danske Slagterier (C-445/06, EU:C:2009:178, σκέψη 67).

37 — Βλ., μεταξύ πολλών άλλων, αποφάσεις της 14ης Φεβρουαρίου 1989, Star Fruit κατά Επιτροπής (247/87, EU:C:1989:58, σκέψεις 10 έως 14), και της 17ης Μαΐου 1990, Sonito κ.λπ. κατά Επιτροπής (C-87/89, EU:C:1990:213, σκέψεις 6 και 7).

38 — Βλ., ιδίως, διάταξη της 23ης Μαΐου 1990, Asia Motor France κατά Επιτροπής (C-72/90, EU:C:1990:230, σκέψεις 13 έως 15). Βλ., επίσης, διάταξη της 14ης Ιανουαρίου 2004, Μακεδονικό Μετρό και Μηχανική κατά Επιτροπής (T-202/02, EU:T:2004:5, σκέψη 43).

80. Με βάση τα προεκτεθέντα, καταλήγω στο συμπέρασμα ότι, υπό το πρίσμα του άρθρου 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ και λαμβανομένης υπόψη της αποφάσεως Pringle, η Επιτροπή δεν έχει υποχρέωση αποτελέσματος να αποτρέψει οποιαδήποτε ενδεχόμενη σύγκρουση ή δυσαρμονία μεταξύ των ρυθμίσεων που περιέχει πράξη που υιοθετείται από άλλες οντότητες και οποιουδήποτε κανόνα δικαίου της Ένωσης που μπορεί να είναι εφαρμοστέος στη συγκεκριμένη περίπτωση. Περαιτέρω, οι ιδιώτες δεν έχουν δικαίωμα να αξιώσουν αποζημίωση από την Ένωση για ζημίες που ισχυρίζονται ότι υπέστησαν εξαιτίας πράξεων ή παραλείψεων της Επιτροπής, όταν αυτή ενεργεί ως «Θεματοφύλακας των Συνθηκών».

81. Τούτου λεχθέντος και για λόγους πληρότητας, θα εξετάσω επίσης το ζήτημα αν η υπογραφή του μνημονίου κατανόησης θα μπορούσε όντως να είχε οδηγήσει στην παραβίαση κανόνων δικαίου της Ένωσης, όπως υποστηρίζουν οι αναιρεσείοντες.

ii) Επί της εφαρμογής του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³⁹

82. Ακόμη και αν το Δικαστήριο δεχόταν ότι οι υποχρεώσεις της Επιτροπής, ως «Θεματοφύλακα των Συνθηκών», όταν ενεργεί εκτός του πλαισίου της Ένωσης, είναι ευρύτερες από όσο εκτέθηκε ανωτέρω και ότι η παράβαση των υποχρεώσεων αυτών μπορεί όντως να θεμελιώσει ευθύνη της Ένωσης για αποζημίωση, θα ετίθετο ένα πρόσθετο ζήτημα. Το ζήτημα αυτό είναι, κατ' ουσίαν, αν η υπογραφή του μνημονίου κατανόησης είχε ως αποτέλεσμα ενδεχόμενη παραβίαση του δικαίου της Ένωσης την οποία η Επιτροπή θα έπρεπε να είχε αποτρέψει.

83. Πρωτοδίκως, οι αναιρεσείοντες προέβαλαν προσβολή του θεμελιώδους δικαιώματός τους στην ιδιοκτησία, όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 17 του Χάρτη, λόγω της προσθήκης των σημείων 1.23 έως 1.27 στο μνημόνιο κατανόησης. Ωστόσο, πέραν του ότι οι αναιρεσείοντες δεν εξειδίκευσαν τον τρόπο με τον οποίο τα επίμαχα αποσπάσματα του μνημονίου κατανόησης συνιστούν παράβαση του άρθρου 17 του Χάρτη⁴⁰, δεν εξέθεσαν καν για ποιο λόγο ο Χάρτης θα έπρεπε να εφαρμοστεί στην περίπτωση του μνημονίου κατανόησης.

84. Κατά το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, «[ο]ι διατάξεις του [...] Χάρτη απευθύνονται στα θεσμικά και λοιπά όργανα και τους οργανισμούς της Ένωσης [...] καθώς και στα κράτη μέλη, μόνον όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Κατά συνέπεια, οι ανωτέρω σέβονται τα δικαιώματα, τηρούν τις αρχές και προάγουν την εφαρμογή τους, σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους και εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης, όπως της απονέμονται από τις Συνθήκες».

85. Για τον λόγο που εξέθεσα ανωτέρω, δεν έχω καμία αμφιβολία για το ότι η Επιτροπή πρέπει να σέβεται τους κανόνες της Ένωσης, και ιδίως τον Χάρτη, όταν ενεργεί εκτός του νομικού πλαισίου της Ένωσης. Σε τελική ανάλυση, το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη δεν προβλέπει περιορισμό όσον αφορά την εφαρμογή του Χάρτη από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, όπως προβλέπει για τα κράτη μέλη⁴¹. Περαιτέρω, η διάταξη αυτή προτρέπει επίσης τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να *προάγουν* την εφαρμογή του Χάρτη.

86. Αυτό δεν σημαίνει, ωστόσο, ότι η Επιτροπή *έχει υποχρέωση* να επιβάλλει την τήρηση των προτύπων του Χάρτη της Ένωσης σε πράξεις που υιοθετούνται από άλλες οντότητες ή όργανα που ενεργούν εκτός του πλαισίου της Ένωσης. Πρέπει να τονίσω για μία ακόμη φορά ότι, μετέχοντας ως συμβαλλόμενα μέρη στη Συνθήκη για τον ΕΜΣ, ορισμένα κράτη μέλη της Ένωσης άσκησαν αρμοδιότητα που είχαν διατηρήσει στον τομέα της οικονομικής πολιτικής.

39 — Στο εξής: Χάρτης.

40 — Στις προσφυγές απλώς εξετάστηκε ενδεχόμενη παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου 1 της ΕΣΔΑ, χωρίς να συνδεθούν με οποιοδήποτε τρόπο οι δύο αυτές διατάξεις.

41 — Βλ. Peers, S., «Towards a New Form of EU Law? The Use of EU Institutions Outside the EU Legal Framework», *European Constitutional Law Review*, 2013, σ. 51 έως 53.

87. Κατά πάγια νομολογία, τα θεμελιώδη δικαιώματα που κατοχυρώνονται στην έννομη τάξη της Ένωσης εφαρμόζονται σε όλες τις καταστάσεις που διέπονται από το δίκαιο της Ένωσης, αλλά όχι πέραν των καταστάσεων αυτών⁴². Κατά το άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, οι διατάξεις του έχουν ως αποδέκτες τα κράτη μέλη μόνον όταν αυτά εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η φράση «όταν εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης», στο άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, επιτάσσει την ύπαρξη συνδέσμου ορισμένου βαθμού πάνω και πέρα από την εγγύτητα των τομέων καλύπτονται από το εθνικό δίκαιο και το δίκαιο της Ένωσης ή τις έμμεσες συνέπειες που ο ένας τομέας έχει για τον άλλο⁴³. Μεταξύ των περαιτέρω στοιχείων που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη είναι και το αν υφίσταται άλλη διάταξη ουσιαστικού δικαίου της Ένωσης (εκτός της διατάξεως του Χάρτη της οποίας γίνεται επίκληση) η οποία είναι εφαρμοστέα στη συγκεκριμένη περίπτωση και, ως εκ τούτου, θεμελιώνει υποχρέωση για τα εμπλεκόμενα κράτη μέλη⁴⁴.

88. Στην απόφαση Pringle, το Δικαστήριο έκρινε ότι τα κράτη μέλη δεν εφάρμοσαν το δίκαιο της Ένωσης κατά την ίδρυση του ΕΜΣ και, συνεπώς, ο Χάρτης δεν είχε εφαρμογή στην περίπτωση της Συνθήκης για τον ΕΜΣ⁴⁵. Τούτου δοθέντος, θα αναμενόταν ίσως από τους αναιρεσιόντες να εξηγήσουν στο πλαίσιο της υπό κρίση διαφοράς, γιατί τα ανωτέρω δεν θα ίσχυαν ενδεχομένως σε σχέση με το μνημόνιο κατανόησης. Και όμως, ακόμη και όταν τους ζητήθηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση να εκθέσουν τις απόψεις τους ως προς το σημείο αυτό, οι αναιρεσιόντες δεν παρέσχον καμία εξήγηση: απλώς θεώρησαν δεδομένη την εφαρμογή του Χάρτη σε σχέση με το μνημόνιο κατανόησης. Ειδικότερα, οι αναιρεσιόντες δεν επικαλέστηκαν καμία διάταξη του δικαίου της Ένωσης η οποία, συνεπεία της εφαρμογής της επί του μνημονίου κατανόησης, θα τοποθετούσε την εν λόγω πράξη εντός του πεδίου εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης ώστε να μπορεί να εφαρμοστεί ο Χάρτης.

89. Συνεπώς, φρονώ ότι, σε κάθε περίπτωση, οι αναιρεσιόντες δεν κατέδειξαν ότι το μνημόνιο κατανόησης προκύπτει από την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης και ότι, ως εκ τούτου, υπόκειται στις διατάξεις του Χάρτη.

90. Πράγματι, όπως ορίζεται στο άρθρο 51, παράγραφος 1, του Χάρτη, τα θεσμικά όργανα οφείλουν να εφαρμόζουν τον Χάρτη σύμφωνα με τις αντίστοιχες αρμοδιότητές τους και εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων της Ένωσης. Επομένως, είναι αβάσιμο το επιχείρημα ότι η Επιτροπή είχε υποχρέωση να εφαρμόσει τα πρότυπα του Χάρτη στο πλαίσιο του μνημονίου κατανόησης. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι, αν συνέβαινε αυτό, η Επιτροπή, όχι μόνο δεν θα είχε αποτρέψει παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, αλλά θα είχε επεκτείνει το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη σε έναν τομέα του δικαίου τον οποίο οι διατάξεις του Χάρτη δεν προορίζονται να ρυθμίσουν.

91. Το συμπέρασμά μου αυτό ενισχύεται από αρκετές πρόσφατες διατάξεις του Δικαστηρίου οι οποίες αφορούσαν προσφυγές ιδιωτών κατά διαφόρων μέτρων αναδιάρθρωσης που λήφθηκαν από τις εθνικές αρχές κατά τη διάρκεια της πρόσφατης οικονομικής κρίσης. Ελλείπει οιασδήποτε εξηγήσεως που να θεμελιώνει το εφαρμοστέο του Χάρτη ως προς τα επίμαχα μέτρα των κρατών μελών, το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν είχε αρμοδιότητα να αποφανθεί επί του συμβατού των μέτρων αυτών με τον Χάρτη⁴⁶.

42 — Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2013, Åkerberg Fransson (C-617/10, EU:C:2013:105, σκέψη 19).

43 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 6ης Μαρτίου 2014, Siragusa (C-206/13, EU:C:2014:126, σκέψη 24 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

44 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 27ης Μαρτίου 2014, Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187, σκέψη 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

45 — Βλ. σκέψεις 178 έως 181 της αποφάσεως Pringle.

46 — Βλ. διατάξεις της 14ης Δεκεμβρίου 2011, Cozman (C-462/11, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:831), Corpul Național al Polițiștilor (C-434/11, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2011:830), της 7ης Μαρτίου 2013, Sindicato dos Bancários do Norte κ.λπ. (C-128/12, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2013:149), της 26ης Ιουνίου 2014, Sindicato Nacional dos Profissionais de Seguros e Afins (C-264/12, EU:C:2014:2036), και της 21ης Οκτωβρίου 2014, Sindicato Nacional dos Profissionais de Seguros e Afins (C-665/13, EU:C:2014:2327).

γ) Τελικές παρατηρήσεις

92. Έχοντας καταλήξει στο συμπέρασμα ότι τα επιχειρήματα των αναιρεσειόντων είναι αβάσιμα, θα προσθέσω απλώς τις ακόλουθες παρατηρήσεις.

93. Ο τρόπος με τον οποίο ερμηνεύω το άρθρο 17, παράγραφος 1, ΣΕΕ και την απόφαση Pringle δεν σημαίνει ότι υφίσταται κενό δικαίου στο νομικό πλαίσιο του ΕΜΣ και ότι δεν υπάρχουν μέσα έννομης προστασίας κατά των προσβολών των δικαιωμάτων των ιδιωτών. Σημαίνει απλώς ότι ο Χάρτης δεν συνιστά κατ' αρχήν το νομικό κείμενο με γνώμονα το οποίο πρέπει να κρίνεται η νομιμότητα των πράξεων που εκδίδει ο ΕΜΣ ή των ενεργειών στις οποίες προβαίνουν τα όργανα του ΕΜΣ ή οι αντιπρόσωποι αυτών. Πράγματι, υπάρχουν ένδικα βοηθήματα που έχουν στη διάθεσή τους οι ιδιώτες οι οποίοι θεωρούν ότι θίγονται από ενδεχόμενες προσβολές των δικαιωμάτων τους σε περίπτωση όπως αυτή των αναιρεσειόντων.

94. Αφενός, άλλοι εθνικοί και διεθνείς χάρτες δικαιωμάτων⁴⁷ μπορεί να είναι εφαρμοστέοι στην περίπτωση τους και, συνεπώς, άλλα εθνικά και διεθνή δικαστήρια θα έχουν πιθανώς δικαιοδοσία για την εκδίκαση των βάσει των ως άνω κειμένων αιτημάτων τους.

95. Αφετέρου, στο πλαίσιο της έννομης τάξης της Ένωσης, υπάρχουν δικαστικές οδοί για την αντιμετώπιση ενδεχομένων παραβιάσεων του δικαίου της Ένωσης που διαπράττονται εντός του πλαισίου του ΕΜΣ, εάν αυτές όντως διαπραχθούν. Εντούτοις, σε τέτοιες περιπτώσεις, δεν θα πρέπει κατά κανόνα να κινούνται ένδικες διαδικασίες κατά των θεσμικών οργάνων, εφόσον αυτά ενεργούν εξ ονόματος του ΕΜΣ και δεν έχουν ίδια εξουσία λήψεως αποφάσεων.

96. Πέραν των λόγων που μόλις εξέθεσα, φρονώ ότι η θέση αυτή ενισχύεται περαιτέρω και από μια σειρά προσθέτων στοιχείων.

97. Το άρθρο 340 ΣΛΕΕ προβλέπει ότι, [σ]το πεδίο της εξωσυμβατικής ευθύνης, η Ένωση υποχρεούται, σύμφωνα με τις γενικές αρχές του δικαίου που είναι κοινές στα δίκαια των κρατών μελών, να αποκαθιστά τη ζημία που προξενούν τα όργανα ή οι υπάλληλοί της κατά την άσκηση των καθηκόντων τους»⁴⁸.

98. Δεδομένου ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης εκτελούσαν καθήκοντα ευρισκόμενα εκτός του πλαισίου της Ένωσης, η επικρινόμενη από τους αναιρεσειόντες στις υπό κρίση υποθέσεις συμπεριφορά τους θα έπρεπε να εξετάζεται κυρίως από τη σκοπιά του δημοσίου διεθνούς δικαίου. Στην πραγματικότητα, τα εν λόγω όργανα ενεργούσαν εξ ονόματος ενός διεθνούς οργανισμού (του ΕΜΣ), τα μέλη του οποίου είναι κυρίαρχα κράτη, με σκοπό να συνάψουν μια διεθνή συμφωνία (το μνημόνιο κατανόησης) μεταξύ του οργανισμού αυτού και ενός από τα συμβαλλόμενα σε αυτόν κράτη (της Κυπριακής Δημοκρατίας). Με βάση τους κανόνες του δημοσίου διεθνούς δικαίου (κανόνες την ισχύ και το κύρος των οποίων είναι μάλλον περιττό να τονίσω, αποδέχονται και αναγνωρίζουν όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης, καθώς και η ίδια η Ένωση), η ευθύνη για τη συμπεριφορά των αντιπροσώπων διεθνών οργανισμών βαρύνει κατά κανόνα τους εν λόγω οργανισμούς.

99. Για παράδειγμα, το άρθρο 6, παράγραφος 1, του σχεδίου άρθρων περί της ευθύνης των διεθνών οργανισμών (στο εξής: σχέδιο άρθρων)⁴⁹, αναφέρει ότι «η συμπεριφορά ενός οργάνου ή αντιπροσώπου διεθνούς οργανισμού κατά την εκτέλεση καθηκόντων του εν λόγω οργάνου ή υπαλλήλου θα θεωρείται ως πράξη του οικείου οργανισμού κατά το διεθνές δίκαιο, όποια κι αν είναι

47 — Όπως το Σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας και η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την προστασία των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών.

48 — Η υπογράμμιση δική μου.

49 — Που υιοθετήθηκε από την επιτροπή διεθνούς δικαίου των Ηνωμένων Εθνών κατά την εξηκοστή τρίτη συνεδρίασή της, το 2011, και υποβλήθηκε στη Γενική Συνέλευση ως μέρος της εκθέσεως της Επιτροπής σχετικά με τις εργασίες της συνεδρίασης αυτής (A/66/10) (Yearbook of the International Law Commission, 2011, τόμος II, μέρος II).

η θέση που το όργανο ή ο αντιπρόσωπος κατέχει σε σχέση με τον οργανισμό». Έχει σημασία, ωστόσο, ότι το άρθρο 7 του σχεδίου άρθρων προβλέπει επιπλέον ότι «[η] συμπεριφορά ενός οργάνου κράτους ή οργάνου ή αντιπροσώπου διεθνούς οργανισμού που τίθεται στη διάθεση άλλου διεθνούς οργανισμού θα θεωρείται κατά το διεθνές δίκαιο ως πράξη του δευτέρου εφόσον αυτός έχει τον πραγματικό έλεγχο της συμπεριφοράς αυτής».

100. Κατά τη γνώμη μου, οι ρυθμίσεις αυτές μπορούν να αποτελέσουν πηγή έμπνευσης εν προκειμένω. Δεν χωρεί αμφιβολία ότι η Επιτροπή και η ΕΚΤ είναι θεσμικά όργανα ενός διεθνούς οργανισμού (της Ένωσης) τα οποία έχουν τεθεί στη διάθεση ενός άλλου οργανισμού (του ΕΜΣ). Κατά τη διαπραγμάτευση και/ή την υπογραφή του μνημονίου κατανόησης, ενεργούσαν εξ ονόματος και υπό τον πραγματικό έλεγχο του συμβουλίου διοικητών του ΕΜΣ. Συνεπώς, φαίνεται να εμπίπτουν στην περίπτωση που προβλέπει το άρθρο 7 του σχεδίου άρθρων: ενήργησαν ως «αντιπρόσωποι»⁵⁰ του ΕΜΣ.

101. Σύμφωνα, λοιπόν, με τις αρχές που αντανακλά το σχέδιο άρθρων, θεωρώ ότι η συμπεριφορά της Επιτροπής και της ΕΚΤ κατά τη διαπραγμάτευση και/ή την υπογραφή του μνημονίου κατανόησης πρέπει, κατ' αρχήν, να θεωρηθεί ως συμπεριφορά του διεθνούς οργανισμού εξ ονόματος του οποίου τα όργανα αυτά ενήργησαν (ήτοι του ΕΜΣ) και όχι του διεθνούς οργανισμού στον οποίο ανήκουν τα όργανα αυτά (ήτοι της Ένωσης). Η απάντηση, ωστόσο, μπορεί να είναι διαφορετική εάν ορισμένο πρόσωπο είναι σε θέση να αποδείξει ότι θεσμικό όργανο της Ένωσης διέπραξε, ενεργώντας εκτός του πλαισίου της Ένωσης, αρκούντως σοβαρή παραβίαση κανόνα δικαίου ικανή να τον ζημιώσει. Αυτό θα ίσχυε, παραδείγματος χάριν, στην περίπτωση που η Επιτροπή ή η ΕΚΤ αποκάλυπταν από σφάλμα στο κοινό εμπιστευτικές ή ψευδείς πληροφορίες ικανές να προκαλέσουν ζημία σε ορισμένα φυσικά ή νομικά πρόσωπα⁵¹. Πρόκειται για πράξεις που θα μπορούσαν να καταλογιστούν στην ίδια την Επιτροπή ή στην ΕΚΤ. Στην παρούσα δίκη, ωστόσο, τα νομικά και πραγματικά δεδομένα φαίνεται ότι είναι διαφορετικά.

102. Πράγματι, στις υπό κρίση υποθέσεις, επικαλούμενοι την κατ' αυτούς παράλειψη της Επιτροπής, οι αναιρεσείοντες επιδίωξαν να παρακάμψουν το γεγονός ότι ο ΕΜΣ, και μόνον αυτός, ευθύνεται για τις πράξεις τις οποίες υιοθετεί σύμφωνα με τη Συνθήκη για τον ΕΜΣ.

103. Έτσι, σε περίπτωση πραγματικών παραβιάσεων του δικαίου της Ένωσης από τον ΕΜΣ, κατ' αρχήν είναι δυνατό να κινηθούν ένδικες διαδικασίες κατά των κρατών μελών τα οποία είναι εν τέλει υπεύθυνα για τις παραβιάσεις αυτές. Ενόσω ενεργούν εκτός του πλαισίου της Ένωσης δεν μπορούν να παραβιάσουν διατάξεις της Ένωσης που είναι ενδεχομένως εφαρμοστέες ούτε, σε κάθε περίπτωση, να υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα οιασδήποτε μέτρου της Ένωσης μπορεί να επηρεαστεί από τη συμπεριφορά τους⁵².

104. Επομένως, τα κράτη μέλη τα οποία λαμβάνουν αποφάσεις ως μέλη του ΕΜΣ μπορούν να κριθούν υπεύθυνα για πιθανές παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης στις οποίες υπέπεσαν στο πλαίσιο αυτό. Κατά συνέπεια, πολίτης ο οποίος θεωρεί ότι εθίγη από τέτοιες παραβάσεις έχει το δικαίωμα να προσφύγει στα αρμόδια εθνικά δικαστήρια, με βάση τη νομολογία του Δικαστηρίου περί ευθύνης των κρατών για παραβιάσεις του δικαίου της Ένωσης⁵³.

50 — Η έννοια του «αντιπροσώπου διεθνούς οργανισμού» ορίζεται με ευρύτατο τρόπο στο άρθρο 2, σημείο δ', του σχεδίου άρθρων, συμπεριλαμβάνοντας κάθε «υπάλληλο ή άλλο πρόσωπο ή οντότητα, που δεν συνιστά όργανο, που έχει επιφορτιστεί από τον οργανισμό να διεκπεραιώσει, ή να βοηθήσει ώστε να διεκπεραιωθεί, κάποια από τις αποστολές του, και, συνεπώς, διά του οποίου ενεργεί ο εν λόγω οργανισμός».

51 — Βλ., συναφώς, απόφαση της 18ης Δεκεμβρίου 2009, *Argizmendí κ.λπ. κατά Συμβουλίου και Επιτροπής* (T-440/03, T-121/04, T-171/04, T-208/04, T-365/04 και T-484/04, EU:T:2009:530, σκέψεις 61 έως 71).

52 — Η αρχή αυτή προκύπτει ιδίως από το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ. Βλ., σχετικώς, αποφάσεις της 31ης Μαρτίου 1971, *Επιτροπή κατά Συμβουλίου (καλούμενη ΑΕΤΡ)* (22/70, EU:C:1971:32, σκέψεις 21 και 22), και της 5ης Νοεμβρίου 2002, *Επιτροπή κατά Λουξεμβούργου* (C-472/98, EU:C:2002:629, σκέψη 85).

53 — Νομολογία που ξεκίνησε με τις αποφάσεις της 19ης Νοεμβρίου 1991, *Francovich κ.λπ.* (C-6/90 και C-9/90, EU:C:1991:428), και της 5ης Μαρτίου 1996, *Brasserie du pêcheur και Factortame* (C-46/93 και C-48/93, EU:C:1996:79).

105. Οι αρχές αυτές δεν ισχύουν σε καμία περίπτωση μόνο στον τομέα του δημοσίου διεθνούς δικαίου, αλλά διέπουν τις σχέσεις αντιπροσωπευόμενου-αντιπροσώπου στο αστικό, εμπορικό και διοικητικό δίκαιο πολλών εθνικών νομικών συστημάτων, τόσο εντός της Ένωσης όσο και αλλού. Παραδοσιακά, ο αντιπροσωπευόμενος ευθύνεται (έναντι τρίτων) για τις παράνομες πράξεις των αντιπροσώπων του στις συναλλαγές στις οποίες προβαίνουν με τρίτους για λογαριασμό του. Ωστόσο, αν ο αντιπρόσωπος ενήργησε χωρίς την αναγκαία πληρεξουσιότητα, ενδέχεται κατόπιν (ενδοσυμβατικώς) να υποχρεωθεί να αποζημιώσει τον αντιπροσωπευόμενο για την απώλεια ή ζημία που αυτός υπέστη⁵⁴.

106. Το συμπέρασμά μου ενισχύεται περαιτέρω από μια σειρά αποφάσεων του Δικαστηρίου σύμφωνα με τις οποίες, σε περίπτωση από κοινού εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης και κράτους μέλους, οι ιδιώτες που υποστηρίζουν ότι ζημιώθηκαν πρέπει πρώτα να κινήσουν διαδικασίες ενώπιον των αρμοδίων εθνικών δικαστηρίων αν την κύρια ή πρωτογενή ευθύνη για τις προβαλλόμενες παραβάσεις έχουν οι αρχές του κράτους μέλους⁵⁵. Η εφαρμογή της αρχής αυτής φαίνεται να είναι ακόμη περισσότερο ενδεδειγμένη εν προκειμένω, δεδομένου ότι οι αναιρεσιώντες δεν κατέδειξαν ότι τα θεσμικά όργανα της Ένωσης είχαν νομική ευθύνη, έστω και μερική⁵⁶, για την πράξη που αυτοί υποστηρίζουν ότι προκάλεσε την προβαλλόμενη ζημία.

107. Λαμβανομένων υπόψη όλων των προεκτεθέντων, το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε νομική πλάνη, κρίνοντας ότι το μνημόνιο κατανόησης δεν αποτελούσε πράξη της Επιτροπής ή της ΕΚΤ και ότι, ως εκ τούτου, η Ένωση δεν μπορεί να ευθύνεται, κατά τα άρθρα 268 ΣΛΕΕ και 340 ΣΛΕΕ λόγω της προσθήκης στο μνημόνιο κατανόησης ορισμένων αποσπασμάτων που φέρεται ότι αντιβαίνουν στον Χάρτη. Επομένως, ο πρώτος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί.

Δεύτερος λόγος αναιρέσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

108. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, που βάλλει κατά της σκέψης 43 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων, οι αναιρεσιώντες προσάπτουν στο Γενικό Δικαστήριο ότι δεν έλαβε υπόψη, ως όφειλε, ορισμένες δηλώσεις του J. Asmussen ο οποίος ήταν, κατά τον κρίσιμο χρόνο, μέλος της εκτελεστικής επιτροπής της ΕΚΤ. Οι αναιρεσιώντες υποστηρίζουν ότι ο J. Asmussen είπε στον Πρόεδρο της Κύπρου, στη διάρκεια συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στις 15 Μαρτίου 2013, ότι, «αν η Κύπρος δεν ανταποκρινόταν στα αιτήματα που της απευθύνθηκαν για κάλυψη του κενού βιωσιμότητας του χρέους, η ΕΚΤ θα διέκοπτε πάραυτα την παροχή τραπεζικής ρευστότητας προς την Κύπρο»⁵⁷. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη ένα κρίσιμο πραγματικό στοιχείο κρίνοντας ότι το μνημόνιο κατανόησης ήταν πράξη του ΕΜΣ (και όχι της Επιτροπής και της ΕΚΤ) και ότι, ως εκ τούτου, δεν μπορούσε να θεμελιωθεί ευθύνη της Ένωσης.

54 — Για μια ιστορική αλλά και συγκριτική προσέγγιση, βλ. Müller-Freienfels, W., «Agency – Law», *Encyclopaedia Britannica*, 2016, από τον ιστοτόπο <http://www.britannica.com/topic/agency-law>.

55 — Έτσι αντιλαμβάνομαι τις αποφάσεις της 14ης Ιουλίου 1967, Kampfmeier κ.λπ. κατά Επιτροπής (5/66, 7/66, 13/66 έως 16/66 και 18/66 έως 24/66, EU:C:1967:31), και της 12ης Απριλίου 1984, Unifrex κατά Επιτροπής και Συμβουλίου (281/82, EU:C:1984:165).

56 — Συνευθύνη, ωστόσο, της Ένωσης δεν μπορεί να απορρέει από το γεγονός ότι ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης απλώς παρέχει συμβουλές ή μη δεσμευτική καθοδήγηση στις εθνικές αρχές. Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 1986, Krohn Import-Export κατά Επιτροπής (175/84, EU:C:1986:85), και της 10ης Μαΐου 1978, Société pour l'exportation des sucres κατά Επιτροπής (132/77, EU:C:1978:99).

57 — Οι αναιρεσιώντες αναφέρονται στη δήλωση αυτή με τον όρο «τελεσίγραφο».

109. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι ο λόγος αυτός αναιρέσεως συνιστά νέο νομικό και πραγματικό ισχυρισμό που προβλήθηκε για πρώτη φορά πρωτοδίκως με τα υπομνήματα απαντήσεως των αναιρεσιόντων. Προφανώς δεν πρόκειται ούτε για στοιχείο που ανέκυψε κατά τη διαδικασία ούτε για περαιτέρω ανάπτυξη ήδη προβληθέντος λόγου. Επομένως, ορθώς το Γενικό Δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη τα επιχειρήματα των αναιρεσιόντων επί του στοιχείου αυτού. Σε κάθε δε περίπτωση, το κατά τους αναιρεσιόντες «τελεσίγραφο» του J. Asmussen δεν μεταβάλλει το γεγονός ότι το μνημόνιο κατανόησης δεσμεύει μόνο τον ΕΜΣ και όχι την Ένωση.

2. Εκτίμηση

110. Θεωρώ ότι η επίμαχη δήλωση του J. Asmussen αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο το οποίο οι αναιρεσιόντες προσκόμισαν προκειμένου να στηρίξουν το επιχειρήμα τους ότι το μνημόνιο κατανόησης ήταν πράξη της Επιτροπής και της ΕΚΤ και ότι, κατά συνέπεια, η Ένωση έπρεπε να θεωρηθεί υπεύθυνη για τη ζημία που οι αναιρεσιόντες υποστηρίζουν ότι υπέστησαν συνεπεία του μνημονίου αυτού.

111. Με τον λόγο αυτό αναιρέσεως, οι αναιρεσιόντες βάλλουν κατά του τρόπου εκτιμήσεως αποδεικτικού στοιχείου από το Γενικό Δικαστήριο.

112. Ως εκ τούτου, ανεξαρτήτως του αν το αποδεικτικό αυτό στοιχείο προσκομίστηκε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου εγκαίρως ή όχι, ο συγκεκριμένος λόγος αναιρέσεως είναι, κατά τη γνώμη μου, απαράδεκτος. Το Δικαστήριο δεν μπορεί να εξετάσει αποδείξεις που προσκομίσθηκαν ή προτάθηκαν πρωτοδίκως, εκτός εάν το Γενικό Δικαστήριο παραμόρφωσε τα εν λόγω αποδεικτικά στοιχεία.

113. Όμως, εν προκειμένω, οι αναιρεσιόντες απλώς επικρίνουν την παράλειψη του Γενικού Δικαστηρίου να λάβει υπόψη ορισμένο αποδεικτικό στοιχείο, χωρίς να επικαλούνται παραμόρφωσή του.

114. Σε κάθε περίπτωση, ορθώς επισημαίνεται από την Επιτροπή και την ΕΚΤ ότι οτιδήποτε είτε ενδεχομένως ο J. Asmussen κατά τη συνάντησή του με τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας, είτε υπό την επίσημη ιδιότητά του είτε όχι, δεν μπορεί να επηρεάσει καθ' οιονδήποτε τρόπο τη νομική φύση του μνημονίου κατανόησης. Την τελική ευθύνη για το περιεχόμενο της πράξεως αυτής έχει ο ΕΜΣ.

115. Συνεπώς, ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος και, σε κάθε περίπτωση, αβάσιμος.

Τρίτος λόγος αναιρέσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

116. Με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως, που αφορά τη σκέψη 54 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων, οι αναιρεσιόντες αμφισβητούν την ορθότητα της εκτιμήσεως του Γενικού Δικαστηρίου ότι δεν υπήρχε αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της ζημίας που αυτοί υποστηρίζουν ότι υπέστησαν και της κατ' αυτούς παράλειψης της Επιτροπής. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι η κατά τους αναιρεσιόντες μείωση της αξίας των καταθέσεων τους έλαβε χώρα με τη θέση σε ισχύ του διατάγματος 103 πριν από την υπογραφή του μνημονίου κατανόησης. Ιδίως, κατά την άποψη των αναιρεσιόντων, το Γενικό Δικαστήριο έσφαλε κατά την ερμηνεία της έννοιας των «δεσμευτικών όρων»: το μνημόνιο κατανόησης περιέχει, όχι μόνον ορισμένους όρους τους οποίους η Κύπρος έπρεπε να εκπληρώσει στο μέλλον, αλλά και ορισμένους όρους που η Κύπρος πληρούσε ήδη.

117. Η Επιτροπή αμφισβητεί τα επιχειρήματα των αναιρεσιόντων περί νομικής πλάνης και, ιδίως, το επιχείρημα ότι η ανακεφαλαιοποίηση της Τράπεζας Κύπρου και της Λαϊκής με την εφαρμογή μέτρων διάσωσης με ίδια μέσα («bail-in») ήταν μέρος των όρων που επιβλήθηκαν με το άρθρο 13 της Συνθήκης για τον ΕΜΣ. Κατά την άποψή της, οι κυπριακές αρχές αποφάσισαν να εφαρμόσουν τα μέτρα αυτά με πλήρη αυτονομία.

118. Από την πλευρά της, η ΕΚΤ υποστηρίζει ότι οι αναιρεσιόντες ζητούν, κατ' ουσίαν, εκ νέου εκτίμηση των αποδεικτικών στοιχείων, χωρίς να προβάλλουν οποιοδήποτε επιχείρημα περί νομικής πλάνης, πράγμα που δεν επιτρέπεται στο αναιρετικό στάδιο.

2. Εκτίμηση

119. Είμαι της απόψεως ότι ο συγκεκριμένος λόγος αναιρέσεως είναι αλυσιτελής. Πράγματι, ανεξαρτήτως του αν το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομική πλάνη κατά την ερμηνεία ή την εφαρμογή της έννοιας της αιτιώδους συνάφειας, η εν λόγω πλάνη δεν θα αποτελούσε λόγο ικανό να οδηγήσει στην αναίρεση των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων.

120. Όπως εξήγησα κατά την εξέταση του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η συμπεριφορά από την οποία προκλήθηκε η ζημία που υποστηρίζουν ότι υπέστησαν οι αναιρεσιόντες δεν μπορεί να καταλογιστεί στα θεσμικά όργανα της Ένωσης. Εφόσον ισχύει αυτό, επομένως, δεν υπάρχει ανάγκη να διαπιστωθεί αν πληρούνται ή όχι οι τρεις προϋποθέσεις από τις οποίες εξαρτάται η στοιχειοθέτηση εξωσυμβατικής ευθύνης της Ένωσης⁵⁸.

Τέταρτος λόγος αναιρέσεως

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

121. Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, που αφορά τη σκέψη 54 των αναιρεσιβαλλομένων διατάξεων, οι αναιρεσιόντες υποστηρίζουν κατ' ουσίαν ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε νομική πλάνη, κρίνοντας απαράδεκτο το αίτημά τους για μερική ακύρωση του μνημονίου κατανόησης. Διατείνονται ότι, αν το Δικαστήριο κάνει δεκτά τα επιχειρήματα που προέβαλαν στο πλαίσιο των τριών πρώτων λόγων αναιρέσεως, τότε θα μπορεί να συναχθεί ότι και ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως είναι επίσης βάσιμος.

122. Τόσο η Επιτροπή όσο και η ΕΚΤ προβάλλουν ότι, λαμβανομένων υπόψη των επιχειρημάτων που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο των τριών πρώτων λόγων αναιρέσεως, και ο τέταρτος λόγος θα πρέπει επίσης να απορριφθεί.

2. Εκτίμηση

123. Για τα υπομνήματα που κατατίθενται στο Δικαστήριο, το να είναι συνοπτικά συνιστά μεγάλη αρετή, ενώ το να είναι υπερβολικά λακωνικά συνιστά θανάσιμο αμάρτημα. Ο εδώ εξεταζόμενος λόγος αναιρέσεως –που αναπτύσσεται σε μία μόνο σύντομη παράγραφο της αιτήσεως αναιρέσεως– ακροβατεί μεταξύ των δύο αυτών εννοιών.

124. Πράγματι, είναι μάλλον εύλογη η σκέψη ότι είναι εξαιρετικά δύσκολο προβαλλόμενη νομική πλάνη του Γενικού Δικαστηρίου να μπορεί να προσδιοριστεί, να εξηγηθεί και να αποδειχθεί, με την απαιτούμενη σαφήνεια και διεξοδικότητα, σε μία μόνο παράγραφο ενός δικογράφου.

58 — Για τις προϋποθέσεις αυτές, βλ., μεταξύ πολλών άλλων, απόφαση της 25ης Μαρτίου 2010, Sviluppo Italia Basilicata κατά Επιτροπής (C-414/08 P, EU:C:2010:165, σκέψη 138).

125. Σε κάθε περίπτωση, μπορεί να μην απαιτείται να εξεταστεί το ζήτημα του παραδεκτού του παρόντος λόγου αναιρέσεως, αφού αυτός είναι, κατά τη γνώμη μου, προδήλως αβάσιμος.

126. Κατά πάγια νομολογία, όταν εκδικάζουν προσφυγές ακυρώσεως κατά το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, τα δικαστήρια της Ένωσης έχουν αρμοδιότητα να ελέγχουν μόνο τη νομιμότητα πράξεων θεσμικών οργάνων, φορέων, υπηρεσιών ή οργανισμών της Ένωσης⁵⁹.

127. Τα μέρη που συνήψαν το μνημόνιο κατανόησης είναι η Κυπριακή Δημοκρατία και ο ΕΜΣ, εκ των οποίων κανένα δεν αποτελεί θεσμικό όργανο της Ένωσης. Ο ΕΜΣ συστάθηκε από τα κράτη μέλη τα οποία έχουν νόμισμα το ευρώ. Το Δικαστήριο έκρινε στην απόφαση Pringle ότι τα εν λόγω κράτη μέλη έχουν τη δυνατότητα να συνάψουν μεταξύ τους συμφωνία για τη σύσταση ενός μηχανισμού σταθερότητας⁶⁰. Κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο, κατ' αρχήν, δεν έχει αρμοδιότητα να ελέγχει ενέργειες κρατών μελών όταν αυτά ασκούν συλλογικά την εξουσία τους ως κράτη μέλη, και όχι ως μέλη του Συμβουλίου⁶¹.

128. Ομολογουμένως, σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις, το Δικαστήριο έκρινε ότι έχει αρμοδιότητα να ελέγξει πράξεις οι οποίες, παρά το ότι από τυπικής απόψεως εκδόθηκαν ως πράξεις των κρατών μελών που συνέρχονται στο πλαίσιο του Συμβουλίου, λόγω του περιεχομένου τους και των περιστάσεων υπό τις οποίες εκδόθηκαν, έπρεπε να θεωρηθούν ως πράξεις του Συμβουλίου⁶². Ωστόσο, κάτι τέτοιο προφανώς δεν ισχύει στην παρούσα δίκη: η προσβαλλόμενη πράξη υιοθετήθηκε σύμφωνα με τους κανόνες μιας διεθνούς συμφωνίας στην οποία δεν μετέχει η Ένωση και με την οποία συστάθηκε ένας διεθνής οργανισμός με νομική προσωπικότητα χωριστή και ανεξάρτητη από εκείνη της Ένωσης.

129. Επομένως, εφόσον το μνημόνιο κατανόησης δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο προσφυγής ακυρώσεως κατά το άρθρο 263 ΣΛΕΕ, ο τέταρτος λόγος αναιρέσεως είναι απορριπτός και, ως εκ τούτου, και οι αιτήσεις αναιρέσεως στο σύνολό τους.

VI – Επί των δικαστικών εξόδων

130. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

131. Αν το Δικαστήριο συνταχθεί με την άποψή μου ως προς τις αιτήσεις αναιρέσεως, τότε, σύμφωνα με τα άρθρα 137, 138 και 184 του Κανονισμού Διαδικασίας, πρέπει να καταδικάσει τους αναιρεσείοντες στα δικαστικά έξοδα αμφοτέρων των βαθμών δικαιοδοσίας.

VII – Πρόταση

132. Με βάση όλα τα προεκτεθέντα, προτείνω στο Δικαστήριο:

— να απορρίψει τις αιτήσεις αναιρέσεως,

59 — Βλ. αποφάσεις της 31ης Μαρτίου 1971, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (22/70, EU:C:1971:32, σκέψη 42), της 30ής Ιουνίου 1993, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-181/91 και C-248/91, EU:C:1993:271, σκέψη 13), και της 13ης Ιουλίου 2004, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-27/04, EU:C:2004:436, σκέψη 44).

60 — Απόφαση Pringle (σκέψη 68).

61 — Βλ., συναφώς, αποφάσεις της 30ής Ιουνίου 1993, Κοινοβούλιο και Συμβούλιο κατά Επιτροπής (C-181/91 και C-248/91, EU:C:1993:271, σκέψη 12), και της 4ης Σεπτεμβρίου 2014, Επιτροπή κατά Συμβουλίου (C-114/12, EU:C:2014:2151, σκέψεις 38 έως 41).

62 — Βλ. απόφαση της 30ής Ιουνίου 1993, Κοινοβούλιο κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (C-181/91 και C-248/91, EU:C:1993:271, σκέψη 14), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. G. Jacobs στην ίδια υπόθεση (C-181/91 και C-248/91, EU:C:1992:520, σημεία 20 έως 22).

- να καταδικάσει τη Ledra Advertising Ltd στα δικαστικά έξοδα της υποθέσεως C-8/15 P για αμφότερος τους βαθμούς δικαιοδοσίας,
- να καταδικάσει τους Ανδρέα Ελευθερίου, Ελένη Ελευθερίου και Λίλια Παπαχριστοφή στα δικαστικά έξοδα της υποθέσεως C-9/15 P για αμφότερος τους βαθμούς δικαιοδοσίας, και
- να καταδικάσει τους Χρήστο Θεοφίλου και Ελένη Θεοφίλου στα δικαστικά έξοδα της υποθέσεως C-10/15 P για αμφότερος τους βαθμούς δικαιοδοσίας.